

TARTU ÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Kadri Sepp

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Mervi Raudsaar, PhD

Tartu 2024

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Sotsiaalse ettevõtluse ja jätkusuutlikkuse teoreetiline käsitus	6
1.1. Sotsiaalse ettevõtluse mõiste areng ja olemus.	6
1.2. Sotsiaalse ettevõtluse jätkusuutlikkus mõiste ja olemus.	14
2. Sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkus Eesti ettevõtete näitel	20
2.1. Uurimismetoodika ja valimi tuvustus	20
2.2. Järeldused sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkusest Eesti ettevõtete näitel . . .	24
Kokkuvõte	37
Viidatud allikad	42
Lisa Intervjuu küsimused	46
Summary	47

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Sissejuhatus

Sotsiaalsete ettevõtete roll ja tähtsus on viimastel aastakümnetel märkimisväärselt kasvanud kogu maailmas ning on muutunud oluliseks komponendiks nii majanduslikus kui ka sotsiaalses kontekstis. Erand ei ole ka Eestis, kus sotsiaalsete ettevõtete arv ja mitmekesisus on ajas jõudsalt kasvanud. Üha rohkem ettevõtteid on huvitatud oma tegevusest tuleneva ühiskondliku mõju suurendamisest ja sotsiaalse vastutuse võtmisest.

Sotsiaalsete ettevõtete olulisus seisneb nende võimekuses ühendada majanduslikku tegevust sotsiaalsete eesmärkidega, pakkudes seeläbi innovaatilisi lahendusi ühiskondlikele probleemidele. Paljud sotsiaalsed ettevõtted on suunatud keskkonnaalaste probleemide lahendamisele, sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamisele või kogukondade arengule. Seega on oluline mõista, kuidas sotsiaalsed ettevõtted suudavad säilitada oma jätkusuutlikkuse ja sotsiaalse eesmärgi, eriti olukordades kui majanduslik surve muutub üha suuremaks. Ühtset kindlat definitsiooni ei ole sotsiaalse ettevõtluse kohta antud. Paljud autorid lähenevad nii nagu läheneb ka sotsiaalsete ettevõtete võrgustik Eestis. Sotsiaalsete ettevõtete põhieesmärgiks on tuua positiivset mõju ühiskonda pakkudes oma tooteid või teenuseid eesmärgiga muuta maailma paremaks. (SEV, 2023) Seega nõuab sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlik areng pidevat uurimist, mõistmist ja toetust, tagamaks nende positiivne mõju ühiskonnale ja keskkonnale.

Sotsiaalsed ettevõtted peavad lisaks ühiskondliku probleemi lahendamisele tegelema ka jooksvalt majanduslike probleemidega. Viimase nelja aasta jooksul on Eesti majandus pidanud silmitsi seisma koroonaaegse epideemiast tuleneva kehva majandusolukorra kui ka viimase aasta jooksul suure inflatsiooni, energia- ja kütusehinna- ning tööjõukulude tõusuga. Eesti Panga väljaandes "Rahapoliitika ja Majandus 2023/3" on välja toodud, et Eesti majandus seisab tavapärasest kehvemas majandusolukorras, kuid mitte kõik sektorid ei ole samamoodi mõjutatud. Tööstussektor on kogenud suuremaid tagasilööke tarneprobleemide, peamiste eksporditurgude languse ja tootmiskulude tõusu tõttu, mis on toonud kaasa töötajate arvu vähenemise. Ehitussektoris on tööhõive vähenenud kuid avalikus sektoris on see kasvanud. Eriti tervishoiu ja hariduse valdkonnas. Lähiajal oodatakse tööpuuduse suurenemist põhjusel, et ekspordiv sektor on raskustes. (Kattai jt, 2023) Sotsiaalsed ettevõtted peavad olema suutelised kohanema keeruliste majanduslike oludega, et täita seatud eesmärgid ja missiooni ning tagada jätkusuutlikkus.

Sotsiaalsed ettevõtted Eestis tegelevad erinevate ühiskondlike väljakutsetega, püüdes samal ajal tagada majandusliku jätkusuutlikkuse. Üha enam kerkivad küsimused sotsiaalsete ettevõtete tulevikuperspektiivide kohta praeguses majanduskeskkonnas. Sellest lähtuvalt on

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks teada saada, millest lähtuvad Eesti sotsiaalsed ettevõtted oma jätkusuutlikkuse tagamisel ja teha parendusettepanekuid. Selleks, et täita seatud eesmärki tuleb täita järgmised uurimisülesanded.

- A. Selgitada sotsiaalse ettevõtluse olemust ja mõistet
- B. Selgitada sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse olemust
- C. Välja selgitada, kuidas mõistavad sotsiaalsed ettevõtted jätkusuutlikkust ja selle mõõtmist.
- D. Välja selgitada, millised probleemid ja väljakutsed tekivad sotsiaalsel ettevõttel jätkusuutlikkuse tagamisel ja teha parendusettepanekuid.

Käesolev töö koosneb kahest osast: teoreetiline osa ja empiiriline osa. Teoreetiline osa koosneb omakorda kahest alapeatükist. Esimeses alapeatükis käsitletakse sotsiaalse ettevõtluse olemust, ajalugu nii maailmas kui ka Eestis. Erinevate autorite käsitlused sotsiaalsest ettevõtlusest ja ettevõtjast ning võrdlust traditsioonilise ettevõtlusega. Teoreetilise osa teises alapeatükis on lahti seletatud jätkusuutlikkuse mõiste üldiselt ja seda ka sotsiaalse ettevõtte võtmes. Lisaks veel ESG jätkusuutlikkuse mudeli tutvustus ja erinevate autorite käsitlus sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkusest. Bakalaureusetöö empiiriline osa koosneb uurimismetoodika ja valimi tutvustamisest, andmete analüüsist ning tulemustest. Uurimismeetodina kasutatakse poolstruktureeritud intervjuuga andmete kogumist, transkribeerimist, kodeerimist, analüüsi ja sünteesi teoreetilise osaga. Uuringus osaleb seitse Eesti sotsiaalset ettevõtet. Lisaks selgitatakse bakalaureusetöö uuringu tulemusi. Tuuakse välja sotsiaalsete ettevõtete arusaam jätkusuutlikkusest, probleemid ja väljakutsed jätkusuutlikkuse tagamisel, majandusliku võimekuse tagamise allikad. Koostatakse Eesti sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse mudel ja tehakse ettepanekud, et sotsiaalsete ettevõtete missiooni täitmine oleks lihtsam ja panus ühiskonda veel suurem. Antud bakalaureusetöö autor soovib anda panuse sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkuse mõistmisele, arendamisele ja toetamisele Eestis, aidates kaasa nende püsimisele ja positiivsele mõjule ühiskonnas. Töö autor soovib tänada kõiki, kes andsid panuse töö valmimisele. Eriti soovib töö autor tänada juhendajat Mervi Raudsaart alati positiivse, sisutiheda ja põhjaliku tagasiside eest. Lisaks veel uuringus osalenud sotsiaalseid ettevõtteid aja ja võimaluse eest vastata uurimistöös esitatud küsimustele.

Märksõnad: sotsiaalsed ettevõtted, sotsiaalsede ettevõtjad, ESG, jätkusuutlikkus.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

1. Sotsiaalse ettevõtluse ja jätkusuutlikkuse teoreetiline käsitlus

1.1. Sotsiaalse ettevõtluse olemus ja mõiste areng

Sotsiaalne ettevõtlus on suhteliselt uus valdkond võrreldes tavalise traditsioonilise kasumile suunatud ettevõtlusega. Sotsiaalne ettevõtlus kui nähtus on alati eksisteerinud aga sellisena varem tunnustatud ei ole (Dees, 1998) Tänapäevaks on seda uuritud juba suhteliselt põhjalikult ja sellest on kirjutatud kogu maailmas ligi 50 aastat. Eestis on sotsiaalse ettevõtluse valdkond tänapäevaks omajagu kajastust leidnud aga on ikka veel palju uurimata. Sotsiaalne ettevõtlus kujunes välja reaktsioonina suurtele maailma muutustele, mis mõjutasid elu mustreid üle maailma, avades inimestele rohkem võimalusi. Ameerika Ühendriigid kogesid neid muutusi juba eelmisel sajandil kui erasektori esiletõus, tööstuse kiire areng, linnastumine ja jõukuse kasv kuni 1900. aastateni tõid endaga kaasa uued sotsiaalsed probleemid, millele ameeriklased vastasid uute sotsiaalprogrammide ja organisatsioonidega, et uusi probleeme lahendada. (Bornstein & Davis, 2010) Sotsiaalse ettevõtluse mõiste laialdasem kasutamine nii Ameerika Ühendriikides kui ka Euroopas tuli 1970. ja 1980. aastatel. Ameerika ühendriikides hakkas mittetulundussektor looma ja juhtima ettevõtteid viisil, mis võimaldasid töökohtade loomist puudustkannatavatele inimestele, kodututele ja teistele riskirühmadele. 1970. aastate majanduslangus tõi kaasa heoluprogrammide kärpimise ja riigipoolse rahastamise vähenemise, mille tagajärjel hakkasid mittetulunusühingud suurendama oma äritegevust, et täita turgudel esinevaid puudujääke. (Kerlin, 2009) Euroopa riikides püsis samal ajal struktuurne töötus, mis tõstis samuti esile vajaduse vähendada riigieelarve defitsiiti ja tuli aktiivsemalt rakendada integreerimispoliitikaid, mis tõstatas küsimuse, et kuidas saaks selleaegsed sotsiaalsuunitlusega ettevõtted aidata neid probleeme lahendada (Defourny & Nyssens, 2010), kuigi sarnaselt Ameerika Ühendriikidega oli termini "sotsiaalne ettevõtte" tegelik kasutamine harv (Kerlin, 2009). Selle ajajärgu jooksul tekkis arusaam, kui tähtis on sotsiaalne ettevõtlus majandusarenguga kaasnevate väljakutsete lahendamisel ja ühiskondlike muutuste soodustamisel.

Sotsiaalsete ettevõtete esiletõusu ühine nimetaja erinevates riikides on seotud nõrkade riiklike sotsiaalprogrammidega või nende rahastamise puudusega, olgu see siis tingitud kas riigi loobumisest rahastamisest või sotsiaalprogrammide ebatõhusast toimimisest. Nii Ameerika ühendriikides kui ka Lääne-, Kesk- ja Ida-Euroopas ning Lõuna-Ameerikas kogesid sotsiaalprogrammid erinevas ulatuses riikliku toetuse vähenemist 1980. ja 1990. aastatel. Teadlased seostavad Ameerika Ühendriikides kaasaegsete sotsiaalsete ettevõtete algust sellega, et 1980. aastal Ronald Reagani valitsus kärpis tugevalt mittetulundusühingute

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

rahastust. (Kerlin, 2010) Sotsiaalne ettevõtlus kerkib esile just kriiside ajal kui majanduslikud, sotsiaalsed ja psühholoogilised väljakutsed muutuvad teravamaks ja ühiskondlikud probleemid süvenevad (Trabskaia, Gorgadze, Raudsaar & Myyryläinen, 2023), aidates neid kitsaskohti lahendada, luues uusi töökohti, pakkudes innovaatilisi lahendusi probleemidele ja turgutades kohalikku majandust

Mõistet "sotsiaalne ettevõtja" kasutas esimest korda Ashoka asutaja William (Bill) Drayton juba peaaegu 50 aastat tagasi. Esialgne arusaam oli, et suur sotsiaalne idee on võimsaim vaid siis kui see on kogenud sotsiaalse ettevõtja kätes. Ameerika Ühendriikides, Virginias asuv Ashoka: Innovators for the Public™ on loodud juhtima sotsiaalse ettevõtluse valdkonda, et tugevdada koostööd traditsioonilistega ettevõtjatega ja sotsiaalsete ettevõtjatega ja nende organisatsioonidega. Ashoka on loonud ülemaailmse kogukonna, mis pidevalt toodab uusi teadmisi, millel on süsteemuutusi põhjustav mõju ja rakendab neid teadmisi. Organisatsioon investeerib innovaatoritesse, kelle ideed suudavad väikese rahastuse abil tekitada suuri ja isemajandavaid muudatusi riigi sotsiaalsüsteemis. (Sen, 2007) Draytoni panus sotsiaalse ettevõtluse mõiste populariseerimisel 1980. aastatel avas tee arusaamisele sotsiaalsete ettevõtjate rollist ühiskondliku ja kogukondliku heaolu edendamisel ning nende toetamise vajalikkusest nende potentsiaali täielikuks ärakasutamiseks.

Eestis on sotsiaalse ettevõtluse arenemist suuresti mõjutanud aeg kui Eesti rahvas oli nõukogude okupatsiooni all (Raudsaar & Mets 2016). Eestis tekkisid esimesed sotsiaalse suunitlusega ettevõtted 1990. aastate alguses koos teiste mittetulundusühingutega, kuid siis ei viidatud neile veel kui sotsiaalsetele ettevõtetele. Mõistet "sotsiaalne ettevõtte" hakati teadlikult käsitlema alates 2005. aastast, kui Heateo SA hakkas seda terminit Eestis laialdaselt levitama. Sotsiaalset ettevõtlust mõisteti kui ühte võimalikku süstemaatilist lähenemisviisi ühiskondlike lahenduste otsimisele, millega on võimalik muuta Eesti ühiskonda. (Lepa & Naarits 2014) Sotsiaalse ettevõtluse mõistmine Eestis on arenenud suunas, kus seda tajutakse kui tulutoovate allikate mitmekesisust ja jätkusuutlikku rahastusmudelit. See võimaldab mittetulundusühingutel regulaarselt ja pikaajaliselt rahuldada erinevate sihtrühmade vajadusi. Aastal 2012 moodustati sotsiaalseid ettevõtteid ühendav Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik kus oli 2014 aastal 37 liiget. (Lepa & Naarits 2014) 2023 aastal oli seal 236 sotsiaalset ettevõtet, kellest 36 on ametlikud liikmed (SEV, 2023). Eesti sotsiaalsed ettevõtted ilmnevad pigem mikroorganisatsioonidena. Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku andmebaasis on ülekaal neil ettevõtetel kus on tööil kuni 9 inimest. Kuigi väiksus võib olla selgitatav kodanikualgatuse mõjuga, ei välista see kindlasti nende tegevusmudeli ja süsteemi süstemaatilist laiendamist, mille eelduseks on soodne kasvukeskkond (Lepa & Naarits, 2014).

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Tegevusvaldkonnalt on sotsiaalsuunaga sotsiaalseid ettevõtteid 47 %, hariduse suunaga sotsiaalseid ettevõtteid 26 % ja keskkonna suunaga sotsiaalseid ettevõtteid 27 % (SEV, 2023) Eelnimetatud tegevusvaldkondadeks jagamise põhimõte on autori poolt antud töö empiirilise osa valimi kirjelduses lahti seletatud. Kõige värskema Eesti sotsiaalsete ettevõtete olukorra kirjelduse annab autori arvates Eesti Sotsiaalsete Ettevõtete Monitooring kus on kokku võetud 2021-2022 aasta sotsiaalsete ettevõtete seisukord. Seal on välja toodud, et Eesti sotsiaalseid ettevõtteid asub kõige rohkem Harjumaal, millele järgneb Tartumaa ja Viljandimaa. Peamiselt on Eesti sotsiaalsete ettevõtete juriidiliseks vormiks mittetulundusühingud 51 %, osäühingud 37,3 % ja sihtasutused 11,8 %. Juriidilise vormi valikul ettevõtte asutamisel lähtutakse rahastamise allikate vajalikkusest ja vormist. Enamus majandustegevusest tekkinud tulust saadakse müügist avaliku sektori organisatsioonidel 47,1 % ja müügist lõpptarbijale 56,9 %. Rahalise varu kogumine ja pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamine on keeruline põhjusel, et kõik teenitud tulu investeeritakse ettevõtte tegevusse tagasi. (Lepik, 2022) Mervi Raudsaar ütleb oma doktoritöös tehtud uuringu tulemustes, et Eestis peetakse Sotsiaalset ettevõtlust väärtuse loomise protsessiks, kus ressursse kombineeritakse uutel viisidel. Neid ressursikombinatsioone kasutatakse peamiselt sotsiaalse väärtuse loomiseks, stimuleerides sotsiaalset muutust või rahuldades sotsiaalseid vajadusi. Kui protsess hõlmab sotsiaalset ettevõtlust, hõlmab see teenuste ja toodete pakkumist, kuid võib viidata ka uute organisatsioonide loomisele. (Raudsaar & Mets, 2016)

Sotsiaalsete ettevõtete põhieesmärk on suurendada sotsiaalset heaolu (Raudsaar & Mets, 2016), luua sotsiaalset väärtust avalikuks hüvanguks (Austin, Stevenson, & Wei-Skillern, 2006), nähes kitsaskohti, mida teised institutsioonid on ekslikult eiranud või tähelepanuta jätnud (Thompson, Alvy & Lees, 2000). Sotsiaalsed ettevõtted keskenduvad puudujääkidele ühiskonnas, mille lahendamine aitab kaasa avaliku hüve suurendamisele ja ühiskonndliku probleemi lahendamisele.

Paljud autorid, sealhulgas (Martin & Osberg, 2007; Dees, 1998; Raudsaar & Mets, 2016, Austin, Stevenson, & Wei-Skillern, 2006) ütlevad, et sotsiaalse ettevõtluse definitsioon ei ole selge, puudub eraldi määratlus ja seadusandlus. Sotsiaalse ettevõtluse mõiste on olnud mitmeti tõlgendatav ja leidnud palju kajastust (Dees, 1998), tekitades segadust selle täpse piiri ja ulatuse ümber teiste uurimisvaldkondadega (Mair & Marti, 2006). Sotsiaalne ettevõtlus võib väljenduda nii mittetulundussektoris kui ka äri- ja avalikus sektoris või nende sektorite vahel (Austin, Stevenson, & Wei-Skillern, 2006). Martin ja Osberg (2007) on arvamusel, et lai definitsioon võib olla ka positiivne, sotsiaalne sektor saab tänu sellele rohkem rahastust, kuid teiselt poolt on see ka ohtlik ja segane seisukoht. Mida aeg edasi on

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

üha rohkem seda teemat uuritud ja sellest räägitud kui olulisest suunast ettevõtluses, kuid teadlastel puudub üldine arusaam, kuidas sotsiaalset ettevõtlust peaks korrektselt uurima ja analüüsima (Mair & Marti, 2006; Raudsaar & Mets, 2016). Austin, Stevenson ja Weiskillern, (2006) märgivad, et sotsiaalse ettevõtluse ajendiks on lahendatava sotsiaalse probleemi olemasolu. Sellele peab vastama ka sotsiaalse ettevõtte organisatsiooniline struktuur ja vajadusel peab olema võimalik struktuuri kiiresti muuta, et tekkinud probleemile lahendus leida. Seetõttu ei ole võimalik sotsiaalset ettevõtlust määratleda vaid õigusliku vormi järgi ja kasutada vaid kindlaid vahendeid.

Zahra, Gedajlovic, Neubaum ja Shulman (2009) pakuvad sotsiaalsele ettevõtlusele välja laiemat kontseptsiooni "kogu rikkus", lähtudes mitte ainult sotsiaalsetest-, vaid ka majanduslikest kaalutlustest. Kontseptsioon "kogu rikkus" esindab mitmekülgsemat aspekti, hõlmates nii käegakatsutavaid elemente nagu tooted, klienditeenindus või loodud ressursid, kui ka käegakatsutamatu tulemusi nagu rikkus, õnn ja üldine heaolu.

Euroopa komisjon on määratlenud 2023 aastal mõiste "sotsiaalne ettevõtte" – üksus, kes pakub turul kaupu ja teenuseid ettevõtlikul viisil ning kooskõlas sotsiaalmajanduse põhimõtete ja tunnusjoontega ning kelle äritegevus on ajendatud sotsiaalsetest ja/või keskkonnaeesmärkidest. (Euroopa komisjon, 2023)

Sotsiaalset ettevõtlust on defineeritud läbi sotsiaalse ettevõtte ja sotsiaalse ettevõtja missiooni ning eesmärkide. Oluline on rõhutada nende mõistete erinevusi. Sotsiaalse ettevõtluse definitsioonid viitavad tavaliselt protsessidele või käitumismustritele, samas kui sotsiaalsete ettevõtjate määratlused keskenduvad eelkõige algatuse loojatele ja osutavad pigem sotsiaalse ettevõtluse käegakatsutavale tulemusele (Mair & Marti, 2006). Põhjusel, et erinevad autorid (Dees 1998; Martin & Osberg, 2007; Zahra, Gedajlovic, Neubaum & Shulman, 2009) räägivad nii sotsiaalsest ettevõtlusest, kui ka sotsiaalsetest ettevõtjatest, siis on käesoleva töö autor koostanud tabelid 1 ja 2 erinevate autorite pakutud kirjeldustest sotsiaalsest ettevõtlusest ja sotsiaalsest ettevõtjast.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Tabel 1

Erinevate autorite definitsioonid sotsiaalsetest ettevõtetest

Autor	Definitsioon
Austin, Stevenson & Wei-Skillern, (2006)	Sotsiaalne ettevõtlus on uuenduslik ja ühiskondliku kasu loov ettevõtmine nii mittetulundus-, äri- kui ka avalikus sektoris.
Dees, (1998)	Sotsiaalne ettevõtlus kombineerib sotsiaalse missiooni kirglikkuse äritegevusega kaasasoleva distsipliini, innovatsiooni ja otsusekindlusega.
Thompson, Alvy & Lees, (2000)	Sotsiaalne ettevõtlus lahendab ühiskondlike probleeme kasutades ettevõtlike lähenemisviise.
Zahra, Gedajlovic, Neubaum & Shulman, (2009)	Sotsiaalne ettevõtlus hõlmab tegevusi ja protsesse, mida rakendatakse võimaluste tuvastamiseks, määratlemiseks ja ärakasutamiseks, eesmärgiga suurendada sotsiaalset rikkust läbi uute ettevõtmiste loomise või olemasolevate organisatsioonide uuendusliku juhtimise.
Mair & Marti, (2006)	Sotsiaalne ettevõtlus on väärtuse loomise protsess, kombineerides ressursse uutel viisidel. Kutsudes esile sotsiaalset muutust ja rahuldades sotsiaalseid vajadusi.
Trabskaia, Gorgadze, Raudsaar, & Myyryläinen, (2023).	Sotsiaalne ettevõtlus on tõhus vahend probleemide lahendamiseks ja sotsiaalsete ning psühholoogiliste pingeolukordade leevendamiseks.
Raudsaar, & Mets, (2016)	Sotsiaalsed ettevõtlust võib käsitleda kui integreerivat nähtust, mis läbib mitmeid valdkondi ja sektoreid ja mistõttu on ka selle vormid ja praktikad erinevad.
Martin & Osberg, (2007)	Sotsiaalne ettevõtlus on defineeritud kolme komponendina: - tuvastatakse ebaõiglane olukord, kus teatud inimrühma kannatused ei leia väljajäetuse tõttu lahendust. - tunnistatakse ebaõiglast olukorda ja arendatakse välja sotsiaalne väärtuspakkumine, kasutades inspiratsiooni, julgust ja loovust vastuseisuna stabiilsusele - luuakse uus tasakaal, mis vabastab potentsiaali või leevendab kannatusi, tagades parema tulevikusihtrühmale kui ka tervele ühiskonnale.

Allikas: autori koostatud erinevate autorite materjalidest.

Erinevate autorite tõlgendusele sotsiaalsest ettevõtlusest, mis on tabelisse välja toodud, võib öelda, et sotsiaalne ettevõtlus on mitmekülgne mõiste, mille määratlus varieerub autorite ja kontekstide vahel. Ühendades ettevõtmisi, mis seovad sotsiaalse missiooni ärilise distsipliiniga, eesmärgiga luua ühiskonnas positiivset mõju. Sotsiaalne ettevõtlus reageerib keerulistele sotsiaalsetele probleemidele, kasutades innovatsiooni ja uusi organisatsioonilisi vorme. Loob väärtust, ühendades ressursse loovatel viisidel, ning taotleb sotsiaalset muutust ja vajaduste rahuldamist. Oluline on tähele panna, et sotsiaalne ettevõtlus võib esineda erinevates sektorites ja vormides, kuid eesmärk on alati luua parem tulevik nii sihtrühmale kui laiemale ühiskonnale.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Tabel 2

Erinevate autorite definitsioonid sotsiaalsest ettevõtjast

Autor	Definitsioon
Dees, (1998)	Sotsiaalsed ettevõtjad mängivad muutuste eestvedaja rolli sotsiaalsektoris, tehes järgmist: -Võtavad endale missiooni luua ja säilitada sotsiaalset väärtust. -Tunnistavad ja järgivad pidevalt uusi võimalusi selle missiooni teenimiseks -Osalevad pidevas innovatsiooni, kohanemise ja õppimise protsessis -Tegutsevad julgelt, kartmata hetkel olemasolevaid ressursside piiranguid -Näitavad suurenenud vastutustunnet teenitud sihtrühmade ja loodud tulemuste ees.
Bornstein & Davis, (2010)	Sotsiaalsed ettevõtjad kujutavad endast <i>algatusi</i> juhtivaid isikuid, kes propageerivad <i>muutuseid</i> , tegutsedes nii organisatsioonides sees kui ka väljaspool. Nende roll ei seisne üksnes muutuste toomises, vaid ka selles kuidas nad suudavad panna teisi avastama oma potentsiaali muutuste algatamiseks.
Zahra, Gedajlovic, Neubaum & Shulman, (2009)	Sotsiaalsed ettevõtjad annavad olulise ja <i>mitmekesise panuse</i> oma kogukondadele ning ühiskonnale, kasutades ärimudeleid keerukate ja püsivate sotsiaalsete probleemide loovate lahenduste pakkumiseks.
Thompson, Alvy & Lees, (2000)	Sotsiaalsed ettevõtjad tuvastavad lüngad riigi heaolusüsteemis ja leiavad võimaluse leitud lünkade täitmiseks, kogudes vajalikke ressursse muutuste tekitamiseks.
Martin & Osberg, (2007)	Sotsiaalne ettevõtja suunab oma väärtuspakkumise alarahastatud, hooletusse jäetud või märkimisväärse kahjustusega elanikkonnale, kes omab piiratud rahalisi vahendeid või poliitilist mõju, et iseseisvalt saavutada edasiviivat kasu.

Allikas: autori koostatud

Tabelis erinevate autorite poolt välja toodud sotsiaalsete ettevõtete kirjelduse kohta võib öelda, et sotsiaalsed ettevõtjad seisavad sotsiaalsektoris toimuvate muutuste eest, võttes endale missiooni luua ja säilitada sotsiaalset väärtust ning pakkudes uuenduslikke lahendusi. Pidevalt kohanedes muutustega ja ületades ressursipiiranguid. Sotsiaalsed ettevõtjad on algatusi juhtivad isikud, kes propageerivad muutusi nii organisatsioonides sees kui ka väljaspool. Nende roll ulatub muutuste loomisest kuni teiste inspireerimiseni oma potentsiaali avastamiseks. Sotsiaalsed ettevõtjad pakuvad mitmekülgseid lahendusi keerukatele sotsiaalsetele probleemidele, suunates oma tegevuse alarahastatud või kahjustatud kogukondadele, tagades neile jätkusuutliku kasu. Selleks, et saavutada oma ettevõtmistes lõpptulemus peab sotsiaalne ettevõtja oma isikuomadustelt olema vastutustundlik,

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

enesekindel, otsustav ja järjekindel, entusiastlik ja energiline. Väga laia silmaringi ja mitmekülgse kujutlusvõimega, omades pühendumust eesmärgile ja ideedele. (Bikse, Rivza, & Riemere, 2015). Lisaks veel kiire kohanemisvõimega uute ideede algataja ja elluviija.

Sotsiaalne ettevõtlus ja traditsiooniline ettevõtlus on erinevad ettevõtlusvormid, nii saab ka sotsiaalseid ettevõtjaid ja äriettevõtjaid iseloomustada eraldi. Sotsiaalsed ettevõtjad ja traditsioonilised ettevõtjad on oma oskuste ja käitumise poolest sarnased kuid neil on märkimisväärselt erinevad eesmärgid. Kui tavalise äriettevõtja jaoks on kasumi suurus ettevõtte edukuse mõõdupuu (Dees, 1998), siis sotsiaalse ettevõtja peamine eesmärk on sotsiaalsel väärtusel ja missioonil ning majandusliku jätkusuutlikkuse tagamine on teisejärguline (Mair & Marti, 2006). Mis siiski ei tähenda seda, et sotsiaalset ettevõtjat majanduslik olukord ei huvita.

Sotsiaalsele ettevõtjale on sotsiaalne missioon kogu ettevõtlustegevuse alus ja rahaline kasu on sotsiaalse ettevõtja jaoks lihtsalt eesmärgi saavutamise vahend (Dees, 1998). Sotsiaalsed ettevõtted peavad suutma muuta oma missiooni vastavalt olemasolevale keskkonnale, see aitab neil olla tõhusam ja seega ka jätkusuutlikum. (Zhang & Swanson, 2014) Sotsiaalse missiooni fundamentaalsus eristab sotsiaalsed ettevõtjad tavalistest äriettevõtjatest ja vastutustundlikest ettevõtetest (Dees, 1998). Traditsiooniline ettevõtlus toob ühiskonnale kasu erinevate väärtuslike kaupade, teenuste ja uute töökohtade kaudu kuid tegelikult võib omada ka sotsiaalseid muutuslikke mõjusid ning olla äriettevõtte juhile suureks motivaatoriks (Austin, Stevenson & Wei-Skillern, 2006). Sellised arengud toovad kaasa erinevaid väljakutseid sotsiaalsetele ettevõtetele sest sektorite vaheline piir hägustub ja see toob kaasa vajaduse uute rahastamisvormide järele.

Sotsiaalsed ettevõtjad rahastavad oma ettevõtmisi erinevatest allikatest. Rahastamise võimalused on riigiti erinevad. Ameerika ühendriikides võtavad sotsiaalsed ettevõtted ka mõningate teenuste eest sümboolset tasu kuid enamus rahastus tuleb annetajatelt, vabatahtlikelt, sihtasutustest ja erinevatest toetusprogrammidest (Dees, 1998). Lõunapoolsetes riikides nagu Itaalia, Hispaania ja Portugal, on üldiselt madalam heaolukulutuste tase ja avaliku sektori rahastatavad sotsiaalteenused on vähem levinud. Peamised heaolu tagamise allikad on perekonnad. Ajalooliselt on nendes riikides pakkunud sotsiaalteenuseid kiriku juhitud heategevusorganisatsioonid. (Defourny & Nyssens, 2010). Eestis on valdav osa sotsiaalseid ettevõtteid mittetulundusühingud, kuid on ka sihtasutusi ja osühinguid. Selle põhjus on asjaolu, et rahastamise võimalused on nende organisatsioonide jaoks erinevad. (Raudsaar, & Mets, 2016) Sotsiaalsete ettevõtete rahastamisel põhjamaades on oluline ja suur osa avalikul sektoril. Ärikogukonnad ja kohalikud kogukonnaetevõtted

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

pakuvad pigem mittetulunduslikku ressursi. Oluline on märkida, et annetustel ja erasektori heategevusel on vaid väikene roll. Sotsiaalsed ettevõtted ei ole puhtalt heategevuslikud, vaid tegutsevad ärimudeli alusel, mis võimaldab neil iseseisvalt opereerida ja kiiresti laieneda. Eriti nendel ettevõtetel, mis pakuvad tööintegratsiooni või hoolekandeteenuseid. Avaliku sektori osalemine sotsiaalsete ettevõtete tulubaasi loomisel toimub viisil kui rehabilitatsiooni kohti või tööintegratsiooni müüakse sotsiaalsetele ametiasutustele või kui sotsiaalsed ettevõtted pakuvad tasulisi tööalaseid kohti puuetega inimestele ja sotsiaalsed ametiasutused, või omavalitsused tasuvad teenuste eest (Stryjan, 2004). Sotsiaalsed ettevõtted, mis leiavad koostööpunkte avaliku sektoriga on tõenäolisemalt jätkusuutlikumad (Zhang & Swanson, 2014). Sotsiaalsetel ettevõtetel on esmatähtis täita missiooni, kuid ka mittetulundusühingutena võivad ja peavadki teenima kasumit, olema rahaliselt jätkusuutlikud, vältides annetusi ja toetusi (Martin & Osberg, 2007). Paljud sotsiaalsed ettevõtted peavad ellu jääma peamiselt valitsuste ja sihtasutuste institutsionaalse rahastamise abil (Sen, 2007). Kahjuks on need sissetulekud lühiajalised ja see ei võimalda sotsiaalsetel ettevõtetel tagada pikemaajalist jätkusuutlikkust (Martin & Osberg, 2007). Sotsiaalsetel ettevõtetel on oluline vastutus teenida tulu, et tagada jätkusuutlikus ja võimalus täita missiooni ja eesmärki.

Lisaks rahastamise erisusele on sotsiaalsetel ettevõtetel veel erinevaid väljakutseid. Keerulisemateks ülesanneteks on oma ala professionaalide ligimeelitamine ja mõju hindamine. Sotsiaalse suunitlusega sotsiaalsetel ettevõtetel võib välja tuua ka kõrvalseisvate inimeste eelarvamuse ehk halva kuvandi. Sotsiaalse ettevõtte majanduslikust olukorrast sõltuvalt on töötajate palkamine ja hoidmine keerulisem kui traditsioonilise ettevõtluse tööturul, kuid sotsiaalsel ettevõttel aitab töötajaid värvata ja hoida tööst tulenev mitterahaline tasu (Austin, Stevenson & Wei-Skillern, 2006). Ka sotsiaalse mõju mõõtmine on keeruline, sest sotsiaalse väärtuse loomise mõõtmine on sisuliselt keeruline ja vaidlustatav. Kui mingisuguseid muutusi saab mõõta on neid keeruline seostada mingi konkreetse sekkumisega. Kui tulemusi, mida nad on majanduslikus vormis loonud, saab siiski mõõta ja järeldada millisest konkreetsest tegevusest see on tulnud siis neid ei saa teha likviidseteks vahenditeks, et tasuda näiteks võlgnevusi. (Dees, 1998) Sotsiaalsete ettevõtete jaoks on kindlasti takistuseks ümbritsevast välisest keskkonnast tulenev eelarvamus ja tööandjate huvipuudus (Raudsaar & Kaseorg, 2013), võib öelda, et see on seotud sotsiaalse ettevõtte tegevusvaldkonnaga. Tulemuseks on asjaolu, et neil on keeruline leida koostööpartnereid, toetust, personali ja huvi nende poolt pakutavate teenuste ja toodete vastu väljastpoolt sotsiaalse ettevõtluse keskkonda.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Kokkuvõtvalt võib eelneva põhjal väita, et sotsiaalne ettevõtlus on ärivaldkond, mille eesmärk on lahendada ühiskondlikke probleeme, edendades samal ajal säästvat arengut. Sotsiaalsed ettevõtted ühendavad ärilisi põhimõtteid sotsiaalsete eesmärkidega, püüdes luua positiivset mõju kogukonnale või ühiskonnale tervikuna. Nende eesmärk on mitte ainult kasumit teenida vaid ka lahendada probleeme nagu vaesus, haridus-, tervishoiu-, kliimaprobleemid jne. Sotsiaalse ettevõtluse põhimõtted hõlmavad sotsiaalsete eesmärkide prioriteediks seadmist ja vastutustundlikku ärimudelit. Ettevõtjad kasutavad loomingulisi ja uuenduslikke lähenemisviise, et leida jätkusuutlikke lahendusi ühiskondlikele probleemidele. Samuti on oluline mõista, et sotsiaalne ettevõtlus ei piirdu mittetulundusühingutega vaid eksisteerib ka osaühingute ja sihtasutustena. Sotsiaalsed ettevõtted kasutavad ärimudelit, mis toetub sissetulekute teenimisele kuid investeerivad oma kasumi tagasi sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks. See eristab neid traditsioonilistest äriettevõtetest, kus peamine eesmärk on kasumi maksimeerimine omanikele ja aktsionäridele.

1.2. Sotsiaalse ettevõtluse jätkusuutlikkuse mõiste ja olemus

Jätkusuutlikkuse mõiste on oluline nii ärimaailmas kui ka ühiskonnas tervikuna, keskendudes ettevõtte võimele säilitada pikaajaline tegevus, tagades samal ajal ressursside tõhusa kasutamise ja keskkonnasõbraliku lähenemise. Sotsiaalsete ettevõtete raames väljendub jätkusuutlikkus nende võimes säilitada oma sotsiaalne missioon ja tagada majanduslik elujõulisus.

Mõiste ”jätkusuutlik areng” on võetud esimesena kasutusele 1980. aastal maailma looduskaitsestrateegia raames, mis on esimene rahvusvaheline elusressursside kaitset arutav dokument ja on koostatud nii valitsuste, valitsusväliste organisatsioonide kui ka teiste ekspertide panusena. Selles on väidetud, et jätkusuutliku arengu tagamiseks tuleb arvestada sotsiaalsete-, ökoloogiliste-, kui ka majanduslike teguritega. (Moldan, Janoušková & Hák, 2012) Erinevad autorid (Schoolman, Guest, Bush & Bell, 2012; Moldan, Janoušková & Hák, 2012) on öelnud, et kindlama suuna sai definitsioon ”jätkusuutlik areng ” 1987. aastal Norra peaministri Gro Harlem Brundtlandi aruandes ”Our Common Future”, millega anti ülevaade maailma keskkonna olukorrast, selle parandamise võimalustest ja meetoditest. Nimelt sõnastati selles jätkusuutliku arengu kontseptsioon, mis ütleb, et rahuldades praeguse põlvkonna vajadusi ei kahjustata tulevaste põlvkondade võimalusi rahuldada nende vajadusi (Harlem, 1987).

Jätkusuutliku ettevõtluse raamistik hõlmab seni kasutuses olnud ettevõtluse lähenemise sidumist jätkusuutlikkuse küsimustega, kaasates ka sotsiaalse ettevõtluse. See tähendab, et ettevõtluse peamiseks missiooniks on hoopis ühiskondlikke eesmärkide

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

saavutamise. (Schaltegger & Wagner, 2011) Jätkusuutlikkus ei ole enamiku organisatsioonide jaoks lihtsalt üks alternatiiv, vaid on määrav element pikaajalise vastupidamise saavutamisel, ehkki mitte tingimata hädavajalik lühiajalise ellujäämise seisukohalt. Jätkusuutlikkuse mõõde on kaasaegses tähenduses ja rakenduses keskendunud majanduslike, keskkonnaalaste ja sotsiaalsetele prioriteetidele (Boyer, Peterson, Arora & Caldwell, 2016). 2002. aastal tutvustati Jätkusuutliku Arengu Maailma Tippkohtumisel nii öelda "kolme samba"- sotsiaalne, keskkonnaalane, majanduslik- mõistet (Harlem, 1987). See lihtne kolme samba jätkusuutlikkuse kirjeldamise või mõõtmise mudel toob esile, et maailma kõige keerulisemate probleemide lahendamine saab alguse pigem lihtsast kontseptsiooni muutmisest kui uue ühiskonna nullist üles ehitamisest (Boyer, Peterson, Arora, & Caldwell, 2016). Valides jätkusuutliku tee, võivad organisatsioonid leida end kõige paremini positsioneerituna mitte ainult ettevõtte seisukohalt vaid ka ühiskonna heaolu jaoks. (Doane & MacGillivray, 2001). Aastalt aastasse on juhtivate organisatsioonide juhid üha enam teinud jõupingutusi, et olla määravaks jõuks jätkusuutliku arengu edendamisel (Schaltegger & Wagner, 2011) Jätkusuutlikult käitudes saavad organisatsioonid toetada mitte ainult enda äripositsiooni vaid ka kogu ühiskonna heaolu ja olla teistele eeskujuks jätkusuutlike valikute tegemisel.

Viimastel aastatel on hakatud rohkem rääkima sellisest jätkusuutlikkuse mõistest nagu ESG. Võib öelda, et esimest korda mainiti sellist terminit nagu ESG 2004. aastal raportis "The Global Compact – Who Cares Wins", kus ÜRO peasekretär Kofi Annan koos finantsinstitutsioonidega tegid ühise algatuse, et välja töötada juhised ja soovitused kuidas paremini integreerida keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimisküsimusi organisatsioonide juhtimisse, väärtpaberiteenustesse, kui ka nendega seotud uurimisfunktsioonidesse. See tähendab seda, et ettevõtte jätkusuutlikkus ei põhine enam vaid finantsilistel näitajatel vaid ka ESG aspektidel. (Saini, Singhanian, Hasan, Yadav & Abedin, 2022) Keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimiskriteeriumide (ESG) raamistik on mõõdupuu, mille abil on võimalik analüüsida, kuidas ettevõtte juhib riske ja võimalusi, seoses keskkonnaalaste-, sotsiaalalaste- ja juhtimisalaste küsimustega. Nimetatud kriteeriumid pakuvad huvipooltele ülevaadet organisatsiooni terviklikust lähenemisviisist, mis hõlmab mitte ainult keskkonnaprobleeme vaid ka laiemat jätkusuutlikkuse konteksti. (Kyle Peterdy, 2023) ESG põhimõtted ja jätkusuutlikkus ei ole täna seotud ainult keskkonnaalaste küsimustega. Vaid üha enam on ettevõtete jaoks oluline, kuidas tunnevad ennast tema töötajad ja töötajate jaoks on oluline, kuidas nende tööandja panustab töötajate heaolusse. Samuti on investoritele oluline ettevõtte juhtimise läbipaistvus ja mitmekesisus. Viimase kümnendi jooksul on ettevõtte

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

juhtimispraktikate, sotsiaal ja keskkonnaalase jõudluse tähtsus suurenenud märkimisväärselt, mitte üksnes poliitikakujundajate ja avalikkuse, vaid ka investorite jaoks (Garcia, Mendes-Da-Silva & Orsato, 2017). Samuti hõlmab see kliente, tarnijaid ja töötajaid, kelle huvi organisatsiooni jätkusuutlikkuse vastu on järjest kasvav (Kyle Peterdy, 2023). Alda (2021) on oma uuringutes tõestanud, et organisatsioonid, kes panustavad ESG põhimõtete järgimisse ja täitmisesse teenivad suuremat kasumit. Ettevõtte jätkusuutlikkus on laiem mõiste, mis hõlmab endas ettevõtte kohustust tegutseda nii, et tema tegevus toetab keskkonda, ühiskonda ja majandust, garanteerides seeläbi pikaajalise toimetuleku. ESG (keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimisalased) kriteeriumid on üks võimalus kuidas mõõta ja hinnata ettevõtte jätkusuutlikkust nende kolme aspekti põhjal.

Sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkus keskendub aga sotsiaalsete eesmärkide saavutamisele ja ühiskondliku mõju loomisele. Sotsiaalsel ettevõtetel on suunatud fookus sotsiaalsete probleemide lahendamisele, parandades samal ajal kogukondade heaolu ja tegevusvaldkondi, mis mõjutavad positiivselt ühiskonda. Sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkus võib olla osa laiemast ESG kontekstist. Sotsiaalsed ettevõtted integreerivad oma tegevustesse sotsiaalse vastutuse põhimõtteid, minimeerides negatiivset mõju keskkonnale, edendades sotsiaalset õiglust ja suurendades üldist heaolu.

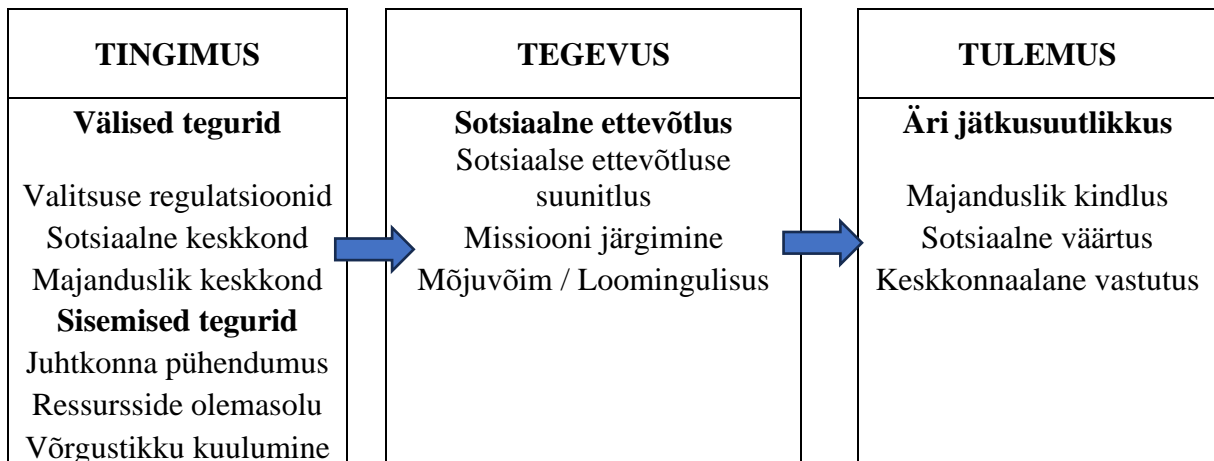
Sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkust mõõdetakse mitte ainult majandusliku jõukuse abil vaid positiivse panuse kaudu elukeskkonna arengusse. Sotsiaalse ettevõtluse keskmises oleva sotsiaalse eesmärgi tõttu on tulemuste hindamine keerulisem kui traditsioonilisel ettevõttel (Austin, Stevenson & Wei-Skillern, 2006). On selge, et kasumlikkuse või investeringutasuvusega seotud mõõtmise vahendid pakuvad selgeid standardeid millega on võimalik anda hinnang organisatsiooni tasuvuse ja jätkusuutlikkuse kohta, kuid sotsiaalses ettevõtluses on sellised standardid puudulikud (Zahra, Gedajlovic, Neubaum & Shulman, 2009). Siiski ei tohi sotsiaalsed ettevõtjad sotsiaalse väärtuse pakkumise juures ära unustada ärimudeli kasumlikkuse aspekte. Rahalised vahendid on sama olulised kui teised sotsiaalse jätkusuutlikkuse tagamise komponendid eesmärkide saavutamiseks. See eristab ka sotsiaalset ettevõtlust mittetulundusühingutest, mis tegutsevad kasumi teenimise eesmärgita. (Priya & Venkatesh, 2019) Sotsiaalsete ettevõtete jaoks on jätkusuutlikkus lahutamatu osa, ühildades majandusliku kasu teenimise keskkonnaalaste ja sotsiaalsete eesmärkidega. Need ettevõtted loovad väärtust ühiskonnale aga keskenduvad samal ajal jätkusuutlikule ärimudelile.

Sotsiaalset ettevõtlust ja ettevõtte jätkusuutlikkust on aja jooksul uurinud palju erinevaid autoreid, nende hulgas ka (Dees, 1998; Boyer, Peterson, Arora & Caldwell, 2016; Schaltegger & Wagner, 2011), siiski on nende kahe mõiste ühendamiseks tehtud vähe

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

uuringuid (Kamaludin, Xavier & Amin, 2021). Jätkusuutlikkuse küsimus on hetkel aktuaalsem kui varem sest nii traditsioonilised ettevõtted kui ka sotsiaalsed ettevõtted seisavad silmitsi majanduslangusest tulenevate tagajärgedega. Seega sarnaselt sotsiaalse ettevõtlusega, muutuvad ka traditsioonilised äriettevõtted sotsiaalsemaks oma tegevuse ja missiooni poolest, mis tähendab, et nende tegevus on jätkusuutlikum kui varem (Zhang & Swanson, 2014). Tihti tahavad suured organisatsioonid jätkusuutlikkusest ka rohkem rääkida ja rõhutada, mis siiski automaatselt ei tähenda seda, et need organisatsioonid toimivad sotsiaalsetele ettevõtetele iseloomulikult.

Zhang ja Swansonit (2014) võib nimetada sotsiaalse ettevõtluse ja jätkusuutlikkuse sidumise algatajaks (Kamaludin, Xavier & Amin, 2021). Nende välja töötatud mudelis (Joonis 1) on erinevad tegevused ja soovitused selleks, et sotsiaalne ettevõtte oleks jätkusuutlik. Siiski on nad ise öelnud, et välja töötatud mudel ei ole selleks, et anda ammendavaid vastuseid ja ettepanekuid, pigem et praktikutel aidata parandada oma tegevuse tõhusust (Zhang & Swanson, 2014). Käesoleva autori arvates on Zhang ja Swanson (2014) loodud mudel ideaalmudel ning selleks, et antud mudel realiseeruks on vaja tegeleda antud töös käsitletud probleemidega.

Joonis 1. Sotsiaalse ettevõtluse ja jätkusuutlikkuse protsessi mudel.

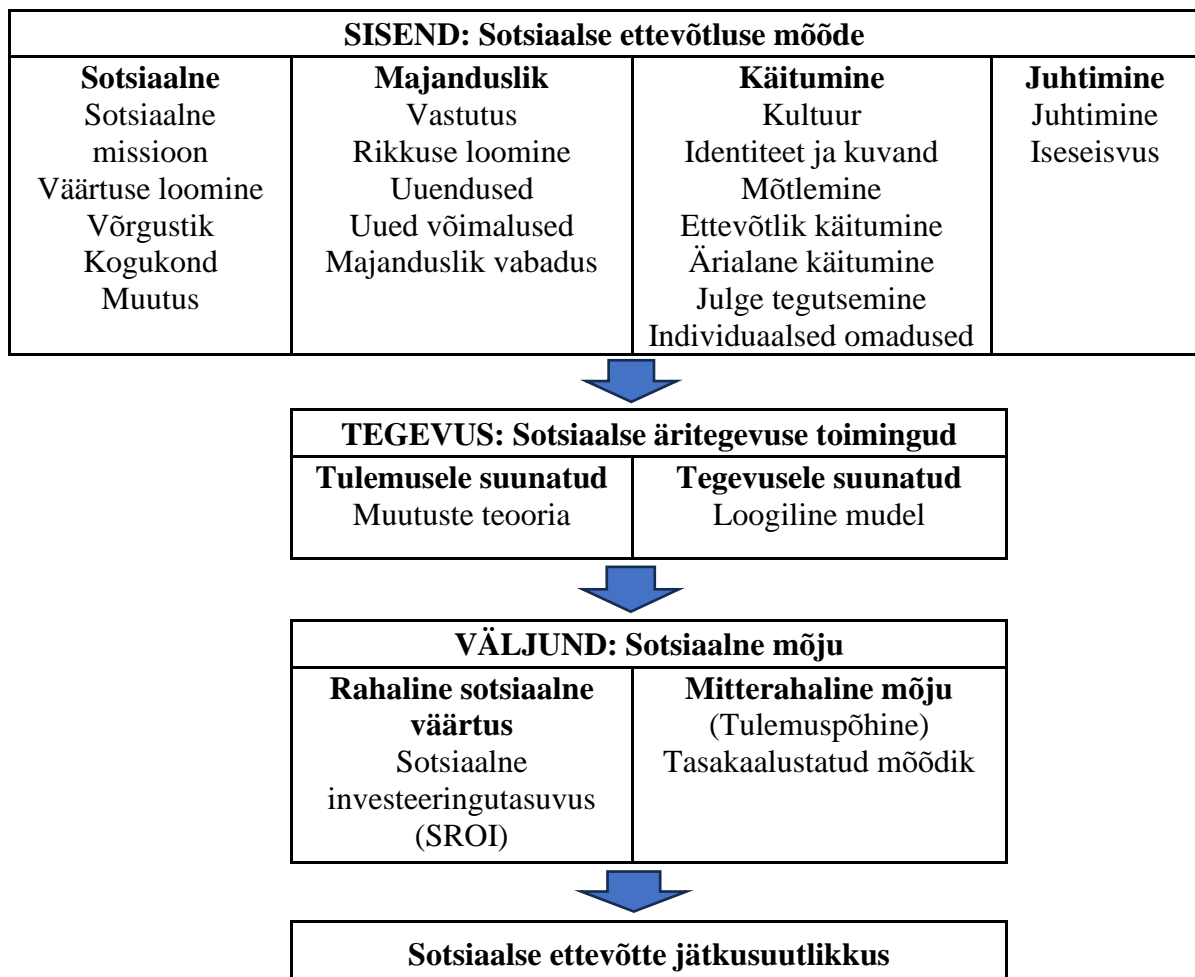
Allikas: Zhang & Swanson, (2014). Autori tõlge

Zhang ja Swanson (2014) on oma mudelis välja toonud ettevõtte välised ja ettevõtte sisesed tegurid. Ettevõtte välisteks teguriteks on valitsuse regulatsioonid, sotsiaalne keskkond ja majanduskeskkond. Tegurid, mis on ettevõtte tegevusest sõltumatud või mida ettevõtte otseselt oma juhi ja töötajate tegevusega mõjutada ei saa. Sisesteks teguriteks on ettevõtte

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

juhtimine, ressursivarustus ja võrgustiku lõimumine. Tegevused, mis on otseselt seotud ettevõtte juhtkonna ja töötajate tegevusega. Loetletud tegurid moodustavad omakorda rea erinevaid tegevused mis reageerivad väliskeskkonnale, kasutavad organisatsiooni ressursse ja annavad jätkusuutlikke tulemusi. Nendeks tegevusteks on organisatsiooni sotsiaalse ettevõtluse suuna kujundamine, missiooni kohandamine ja tulemuslik ressursikasutus. Loetletud tegevustele järgneb jätkusuutlikkus kui tulemus, mis koosneb majanduslikust kindlusest, Sotsiaalsetest väärtustest, keskkonnaalasest vastutusest ja kultuurilistest teguritest.

Kamaludin, Xavier ja Amin (2021) on aastaid hiljem välja töötanud kontseptuaalse raamistiku (joonis 2) mis seob sotsiaalse ettevõtluse jätkusuutlikkusega. Selle tarvis kasutas ta sotsiaalse ettevõtluse, selle protsesside ja mõju mõõtmise määramiseks nelja kriitilist mõõdet, milleks on sotsiaalne, majanduslik, käitumine ja juhtimine.

Joonis 2. Sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse kontseptuaalne raamistik.

Allikas: Kamaludin, Xavier & Amin, (2021). Autori tõlge.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Esimene veerg annab ülevaate sotsiaalse ettevõtluse mõõtmetest, nendeks on sotsiaalne, majanduslik, käitumine ja juhtimine. Sotsiaalses äritegevuses kasutatakse tulemustele orienteeritust või loogikamudelit, mille tulemuskes on sotsiaalne mõju. Sotsiaalsel mõju saab hinnata investeringute sotsiaalse tasuvuse või tasakaalustatud tulemuskaardi abil.

Sotsiaalsed ettevõtjad, kes panustavad oma aega ettevõtte kontseptuaalse raamistiku arusaamisele, mõistavad oma ettevõtte ärimudelit ja rakendavad vajalikke muudatusi, et olla oma tegevuses tõhusam siis need saavutavad ka tõhusamalt ettevõtte jätkusuutlikkuse.

(Kamaludin, Xavier, & Amin, 2021) Autori arvates on siiski antud mudeli puuduseks keskkonna aspekti puudumine. Erinevate kriiside koosmõjul ja kontekstis hakkab keskkonna aspekt ja selle puudumine olulist rolli mängima.

Raudsaar ja Mets (2016) on öelnud, sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse tagavad erinevad kriteeriumid. Sotsiaalsed ettevõtted täidavad sotsiaalset eesmärki ja missiooni. Sotsiaalsel ettevõttel peab olema jätkusuutlik ärimudel, mis tähendab, et rahalised ressursid ei saa tulla ainult projektidest, annetustest ja toetustest vaid ettevõtte peab ka ise pakkuma teenuseid või kaupu ja teenima selle pealt tulu. Sealhulgas ka rahvusvaheliste turgude poolt pakutavatele võimalustele, et tagada nende jätkusuutlikkus. Lisaks peaksid sotsiaalsed ettevõtted võtma välja vaid 30 % oma kasumist ja 70 % investeerima tagasi enda tegevusse.

Kõigi kolme jätkusuutlikkuse mudeli autorid rõhutavad sotsiaalse ettevõtte olulisust sotsiaalse missiooni ja eesmärkide täitmisel, ning kõikidel on ülesanne tagada jätkusuutlik ärimudel. Erinevusena võib välja tuua, et Kamaludin, Xavier, & Amin (2021) rõhutavad mudelis sotsiaalse ettevõtte tulemuste mõõtmist, samas kui Zhang & Swanson (2014) ja Raudsaar & Mets (2016) keskenduvad pigem sotsiaalse ettevõtluse erinevatele teguritele.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et mida aeg edasi hakkavad ka traditsioonilised ettevõtted kasutama samu jätkusuutlikkuse tegureid nagu kasutavad sotsiaalsed ettevõtted ja üha enam hakkavad ka traditsioonilised ettevõtted võtma sotsiaalsete ettevõtete kuju. Nii nagu sotsiaalse ettevõtte jaoks on peamised olulised näitajad sotsiaalsed, majanduslikud-, keskkonnaalased- ja juhtimisalased tegurid, on need ka aastate jooksul saanud oluliseks traditsioonilise ettevõtluse pidajatele. Mõlema jaoks on ka väga oluline innovatsioon, suutlikkus uuendustega kaasa minna ja soov mõelda innovatiivselt. Teoreetilises osas jõudis antud töö autor järelduseni, et sotsiaalset ettevõtlust on erinevad autorid 50 aasta jooksul käsitlenud ja uurinud kuid kindlat ja ühest definitsiooni kirja pandud ei ole. Sotsiaalne ettevõtte täidab sotsiaalset missiooni ja tegeleb sotsiaalsete kitsaskohtadega, teenides oma teenuste või toodete müügiga tulu.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

2. Sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkus Eesti ettevõtete näitel

2.1. Uurimismetoodika ja valimi tutvustus

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on anda ülevaade antud bakalaureusetöö empiirilise osa koostamiseks kasutatud uurimismeetodist ja kirjeldada uurimisprotsessi. Tutvustada valimit ja tehtud valiku kriteeriumeid. Töö autor on tabelis 3 välja toonud uurimise valmimisel läbitud etapid ajalise ja tegevuse kirjeldusega.

Tabel 3

Bakalaureusetöö koostamiseks läbitud etapid ajalise ja tegevuse kirjeldusega

Ajaperiood	Tegevus
27. september – 03. Oktoober	Bakalaureusetöö kava koostamine
13. oktoober – 31. November	Sotsiaalse ettevõtluse olemust kirjeldavate teadustööde ja -artiklite läbi töötamine ja käesoleva töö peatüki 1.1 koostamine
12. detsember – 30. jaanuar	Jätkusuutlikkuse olemust kirjeldavate teadustööde ja -artiklite läbi töötamine ja käesoleva töö peatüki 1.2 koostamine
1. veebruar – 5. veebruar	Intervjuu küsimuste ettevalmistamine
6. veebruar – 13. veebruar	Valimi koostamine
14. veebruar – 06. märts	Intervjuude läbiviimine ja transkribeerimine
25. veebruar – 06. märts	Käesoleva töö uurimismetoodika tutvustus ja peatüki 2.1 koostamine
29. veebruar – 06. märts	Intervjuude transkriptsioonide kodeerimine
06. märts – 22. märts	Intervjuude tulemuste analüüs ja süntees teooriaga ning peatüki 2.2 koostamine

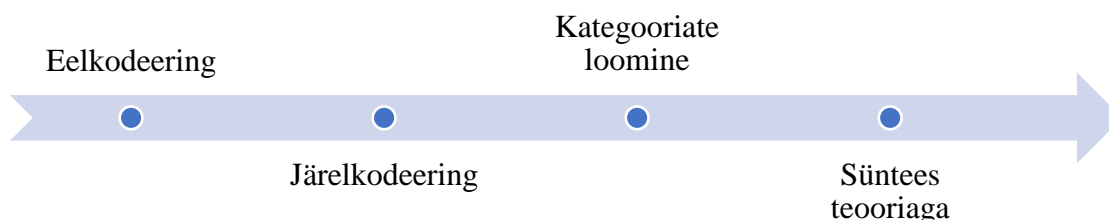
Allikas: Autori koostatud

Bakalaureusetöö autor valis oma uurimistöö läbiviimiseks kvalitatiivse uurimismeetodi. Andmete kogumiseks viidi läbi ja salvestati poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu sai andmete kogumiseks valitud seetõttu, et see võimaldab intervjuul olla paindlik, anda intervjuueeritavale vabadus selgitada oma vastuseid ja intervjuueerijal küsida küsimusi sügavamalt ja vastavalt intervjuueeritavalt saadud vastustele (Horton, Macve & Struyven, 2004). See oli kasulik selle teema puhul just seetõttu, et aitas intervjuueeritavatel vabalt väljendada oma mõtteid ja kogemusi ning rääkida nende jaoks olulistest aspektidest jätkusuutlikkuse kontekstis, arvestades selle teema keerukust.

Intervjuu küsimuste koostamisel lähtus töö autor bakalaureusetöö teoreetilises osas kogutud andmetest ja teadmistest. Intervjuu koosneb 12 küsimusest, mis jagunevad sissejuhatavateks küsimusteks, jätkusuutlikkust puudutavateks küsimusteks ja lõpetavaks küsimuseks. Sissejuhatavate küsimuste esitamise eesmärk on teada saada intervjuueeritava

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

arvamus sotsiaalsete ettevõtete kohta ja selgitada välja ettevõtte missioon, et mõista järgnevate küsimuste vastuseid. Jätkusuutlikkust puudutavate küsimuste eesmärk on teada saada mida tähendab valimis osalenud sotsiaalse ettevõtte jaoks jätkusuutlikkus, kuidas nad seda mõõdavad ja tagavad, milliste probleemide ja väljakutsetega nad igapäevaselt kokku puutuvad ja kuidas tagavad majandusliku võimekuse. Lõpetavate küsimuste eesmärk on anda veel intervjueeritavale võimalus välja öelda mõtteid, mis eelnevate küsimuste vastamise jooksul on tekkinud ja intervjuerijal kuulda ettepanekuid ning mõtteid, kuidas saaks sotsiaalsete ettevõtjate arvates muuta sotsiaalseid ettevõtteid jätkusuutlikumaks. Intervjuu küsimused on välja toodud bakalaureusetöö Lisas 1. Läbi viidud intervjuud on tehtud ajavahemikul 14. veebruar – 06. märts 2024a. Intervjuud on salvestatud helivormingus ja transkribeeritud. Transkribeerimisel ei ole kasutatud abivahendina transkribeerimisprogramme ja transkriptsioonid ei kuulu bakalaureusetöös anonüümsuse tagamiseks lisadena avaldamiseks. Peale transkribeerimist on läbi viidud kodeerimine. Eelkodeeringuks on antud uurimistöö keskne teema ehk sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkus, mille alla on paigutatud kolm kategooriat, mis on saadud intervjuu küsimustest tulnud vastustest, mille alla omakorda on paigutatud märksõnad ehk koodid, mis on saadud tekstifailidest intervjueeritavate ühtivatest seisukohtadest ja arvamustest. Kategooriad on märksõnade ehk koodide kaupa lahti kirjutatud ja sünteesitud teooriaga. Analüüsi etappidest annab ülevaate joonis 3.

Joonis 3. Analüüsi etapid

Allikas: Autori koostatud

Sõltuvalt sotsiaalse ettevõtte tegevusvaldkonnast, intervjueeritava antavatest vastuste konkreetsusest ja soovist teemat sügavamalt arutleda, varieerusid intervjuu kestvused 30 minutist kuni 85 minutini. Intervjuu tegemise kuupäev ja intervjuudeks kulunud aeg on välja toodud tabelis 4.

Uuringu esialgne valim koosnes 12 sotsiaalsest ettevõttest, millest neli ei soovinud intervjuus osaleda põhjusel, et neil ei ole selleks aega, et nad ei vasta tegelikult enam sotsiaalse ettevõtte tunnustele või ei ole pädevat inimest kohal kes võiks sellel teemal

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

intervjuud anda. Ühe sotsiaalse ettevõttega ei olnud võimalik leida mõlemale poolele sobivat intervjuu tegemise aega. Lõplikuks valimiks oli 7 sotsiaalset ettevõtet. Kahe ettevõttega tehti intervjuu sotsiaalse ettevõtte juures kohapeal ja viie ettevõttega tehti telefoniintervjuu.

Kõikidelt intervjuueeritavatelt küsiti luba intervjuu salvestamiseks ja andmete avaldamiseks. Eraldi kirjalikku vormi selleks allkirjastatud ei ole, kuid intervjuude salvestistes ja transkriptsioonides on nõusolekud suusõnaliselt olemas. Valimis osalenud ettevõtetega lepidi intervjuu aeg eelnevalt kokku ja anti intervjuu küsimuste kohta lühike ülevaade, et intervjuus osaleja saaks eelnevalt mõelda ja küsimuste vastused oleksid sisukad ja arusaadavad.

Sotsiaalsete ettevõtete nimekiri valimi jaoks on saadud Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku andmebaasist sev.ee, mis on avalikult kõigile kättesaadav. Käesoleva töö autori jaoks oli valimit koostades oluline, et ettevõttes toimuks pidev tegevus ja töötajaid oleks viis või rohkem. Seda põhjusel, et väga väikese ettevõtte puhul ei pruugi saada adekvaatset infot ettevõtte majandusliku võimekuse ja jätkusuutlikkuse tagamisel. Samuti ei ole valimisse võetud suuremaid sotsiaalseid ettevõtteid nagu MTÜ uuskasutuskeskus ja SA Maarja küla. Autor on arvamusel, et need on laialdaselt tuntud organisatsioonid ja tulemused võivad olla kallutatud põhjusel, et nende majanduslik võimekus erineb keskmise suurusega vähemtuntud sotsiaalsetest ettevõtetest. Lisaks on ka MTÜ uuskasutuskeskus juba varasemates erinevates uuringutes osalenud. Kuna mitmed intervjuud olid kriitilised ja võivad tekitada erinevaid emotsionaalseid reaktsioone, on käesoleva uurimistöo autor rakendanud tinglikke nimetusi anonüümsuse tagamiseks. Tinglikud nimetused on välja toodud tabelis 4.

Tabel 4

Uuringu valim. Intervjuu läbiviimise aeg ja kestvus.

Kuupäev	Ettevõte	Tegevusvaldkond	Intervjuu kestvus
14. veebruar	SEV 1	Haridus- ja keskkonna valdkond	33 minutit
14. veebruar	SEV 2	Sotsiaalvaldkond	34 minutit
17. veebruar	SEV 3	Sotsiaalvaldkond	85 minutit
20. veebruar	SEV 4	Sotsiaalvaldkond	57 minutit
21. veebruar	SEV 5	Sotsiaalvaldkond	31 minutit
22. veebruar	SEV 6	Haridus- ja keskkonna valdkond	71 minutit
6. märts	SEV 7	Sotsiaalvaldkond	41 minutit

Allikas: Autori koostatud

Valimis sellised ettevõtted nagu SEV 2,3 ja 5 tegelevad erivajadustega inimestele tööd pakkudes. SEV 7 tegeleb hooldust pakkuva spetsialisti kokku viimisega hooldust vajava inimesega läbi veebiplatvormi. SEV 4 tegeleb pikaajalisel haiglaravil olevate psüühilise

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

erivajadusega inimestele tegevuse pakkumisega. SEV 1 tegeleb muuseumis hariduslike tegevuste pakkumisega ja eksponaatide säilitamisega. SEV 6 aitab inimestel vähendada tarbimist, läbi kasutatud asjade parandamise. Lugejale parema ülevaate andmiseks on töö autor koostanud tabeli 5, kus on välja toodud valimis osalenud sotsiaalsete ettevõtete tegevuse kirjeldused.

Tabel 5

Valimisse valitud sotsiaalsete ettevõtete tegevuse kirjeldus.

Ettevõte	Ettevõtte tegevuse kirjeldus
SEV 1	Hoida ja säilitada trükiajaloo seotud muuseumi eksponaate ja anda sellealast haridust õpilastele ja kõigile kes selle vastu huvi tunnevad.
SEV 2	Anname uue elu inimestele ja asjadele. Aitame töötutel ja toimetulekuraskustega või tööturul nõrgema positsiooniga inimestel leida tööd ja nemad aitavad meil teha tööteenuseid ja valmistada tooteid.
SEV 3	Meie tegevus hõlmab kaitstud töötamise teenuste pakkumist vähenenud töövõimega isikutele. Peamiseks tegevusalaks on toodete valmistamine, renoveerimine ja ümbertöötlemine peamiselt suurtootjate ebastandardsetest jääkmaterjalidest. Tööjõud koosneb peamiselt vähenenud või puuduva töövõimega isikutest, kes osalevad tegevusjuhendajate järelevalve all.
SEV 4	Meie tegevuseks on toetada vaimse tervise probleemidega inimesi, võimeladades neil säilitada iseseisvus ja toimetulek haiglaravi ajal. Kaasame kogukonnaliikmeid ning teisi spetsialiste, et jagada teadmisi ja kogemusi, mis toetavad patsiendi iseseisvat integreerumist ühiskonda.
SEV 5	Pakkuda töötegevusi psüühilise erivajadusega tööealistele. Otsime neile tööd avatud tööturul ja üritame tööd leida neile ka meie töökeskustes, niinimetatud kaitstud töötingimuses töötamiseks.
SEV 6	Võimestada inimesi parandama oma asju ja olema parem tarbija. Panna inimesi eelistama kvaliteetseid ja kestvaid esemeid ja hülgamma raiskavat mentaliteeti.
SEV 7	Meie eesmärgiks on, et kõik saaksid enda elus rakendada ennast maksimaalselt, olenemata sellest kas neil on puue või on hoolduskoormus peres või nad ise vajavad hooldust.

Allikas: Tegevuse kirjeldused saadud intervjuudest ja ettevõtete kodulehelt. Tabel autori koostatud.

Suurem osakaal uurimistöö valimist on sotsiaalvaldkonnas tegutsevatel ettevõtetel. Sotsiaalsete ettevõtete võrgustiku kodulehel on Eesti sotsiaalsetele ettevõtetele antud 18 erinevat eesmärki, mis tulenevad ÜRO Säästva arengu eesmärkidest. Käesoleva bakalaureusetöö autor on jaganud eesmärgid eraldi protsentuaalselt kolme kategooriasse. Nagu ka teoorias sai juba välja toodud siis protsentuaalselt on sotsiaalsuunaga sotsiaalseid

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

ettevõtteid 47 %, hariduse suunaga sotsiaalseid ettevõtteid 26 % ja keskkonna suunaga sotsiaalseid ettevõtteid 27 %. (SEV, 2023) Sotsiaalsel ettevõtetel, mis tegelevad otseselt inimesega, erivajadusega inimestele töö pakkumisega, psüühilise erivajadusega inimeste integreerimisega tavakeskkonda ja omaste hooldamisega on nimetatud antud töö järeldustes *sotsiaalsuunaga sotsiaalseteks ettevõteteks*. Selleks, et oleks võimalik teha põhjalikumaid järeldusi on toodud valimisse ka sotsiaalsed ettevõtted, mis tegelevad hariduse pakkumise või keskkonnateemadega. Käesoleva uurimistöö järeldustes on need nimetatud *hariduse- ja keskkonnasuunaga sotsiaalseteks ettevõteteks*. Sellise liigitamisega antud töös on autoril võimalik anda selgem ja arusaadavam ülevaade millisest valdkonnast järeldusi tehti.

2.2 Järeldused sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkusest Eesti ettevõtete näitel.

Käesolevas alapeatükis antakse ülevaade uuringu andmetest, mis saadi intervjuude läbiviimise ja kodeerimise käigus. Analüüsi tulemused on jagatud vastavalt intervjuu küsimustest välja tulnud vastustele kolmeks erinevaks kategooriaks: Sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkuse mõistmine ja mõõtmine, probleemid ja väljakutsed jätkusuutlikkuse tagamisel ning sotsiaalsete ettevõtete majanduslik võimekus. Tabelis 6 on kategooriatesse jaotatud teemad märksõnade kaupa lahti seletatud ja teoorias analüüsitud teemadega sünteesitud.

Tabel 6

Sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkuse kodeering ja kategooriad.

Eelkodeering	Kategooriad	Koodid ehk märksõnad
Sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkus	Jätkusuutlikkuse mõistmine ja mõõtmine	Missiooni täitmine ESG mudeli teadlikkuse puudumine Mittefinantsilised näitajad Tulud ja kulud
	Probleemid ja väljakutsed jätkusuutlikkuse tagamisel	Määratluse puudumine Lühiajalised lepingud Personali puudumine Koostööpartnerite puudumine sõltuvus riigisektorist organisatsiooni puudumine
	Majanduslik võimekus	Rahalised vahendid Kasumi jaotamine

Allikas: Autori koostatud

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Selleks, et töö lugejal oleks paremini analüüsitavaid kategooriaid ja märksõnu leida, on töö autor teinud tekstis sees **kategooriad** paksus kirjas ja *märksõnad* kaldkirjas. Intervjuudest selgunud andmete järgi on käesoleva bakalaureusetöö autor koostanud Eesti sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikuse mudeli ja võrrelnud seda eelnevalt teoorias räägitud mudelitega. Probleemidele ja väljakutsetele on töö autor teinud ettepanekud olukorra parendamiseks. Järelduste paremaks illustreerimiseks on välja toodud erinevate intervjueeritavate intervjuudest tsitaadid.

Esimese kategooriana on selgitatud **jätkusuutlikkuse mõistmist ja mõõtmist** Eesti sotsiaalsete ettevõtete poolt. Sotsiaalsete ettevõtete jaoks tähendab jätkusuutlikkus erinevate asjade koosmõju. Antud töö teoreetilises osas selgus, et nii nagu erinevad autorid kui ka intervjuudes osalenud erinevad Eesti sotsiaalsed ettevõtjad on välja öelnud, et sotsiaalsete ettevõtjate jaoks on sotsiaalne *missioon* kõige alus ja sellest sõltub sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkus. Missioon on sotsiaalse ettevõtte identiteedi alustala ja sellest sõltuvad kõik teised tegevused. Missioon annab sotsiaalsele ettevõttele selge sihi ja eesmärgi, mille suunas liikuda, juhib ettevõtte tegevust ja otsuseid ning aitab tagada, et kõik tegevused oleksid kooskõlas eesmärgiga. Missioon annab sotsiaalse ettevõtte juhtidele ja töötajatele pühendumise ühise eesmärgi saavutamiseks. Annab inimestele motivatsiooni panustada oma aega ja teadmisi. Missioon aitab eristada sotsiaalset ettevõtete teistest organisatsioonidest ja annab ülevaate millist rolli sotsiaalne ettevõtte ühiskonnas täidab. Sotsiaalse ettevõtte missiooniks on mõni ühiskondlik probleem, mis on avaliku sektori poolt jäetud tähelepanuta või puuduvad võimalused nende probleemidega süvitsi tegeleda. Näiteks võib sotsiaalse ettevõtte missioon olla seotud vaesuse vähendamisega, hariduse piisava kättesaadavusega, võrdõiguslikkuse tagamise, keskkonnakaitse või mõne muu olulise sotsiaalse probleemi lahendamise. Siiski ei ole sotsiaalsete ettevõtete eesmärk ainult sotsiaalset mõju avaldada vaid tagada ka jätkusuutlik ärimudel. Kasumi teenimine ei ole esikohal, kuid ettevõtte peab tagama majandusliku võimekuse, et võimaldada missiooni täitmist.

”Mina isiklikult tõlgendan seda jätkusuutlikkust niimodi, et ma võingi oma missiooni täita olenemata või sõltumata mingist ühest või kahest teenusest või rahakotist. Või noh, et mul on võimalik tegutseda edasi.” (SEV 2, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõtte)

Järgmisena võib jätkusuutlikkuse mõistmise kategoorias välja tuua *ESG mudeli teadlikkuse ja selle kasutamise*. Käesoleva bakalaureusetöö teoreetilises osas on käsitletud jätkusuutlikkuse mudelit ESG. Mudel koosneb kolmest komponendist, milleks on keskkond

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

(Enviromental), sotsiaalne (Social) ja juhtimine (Governance). See tähendab, et ettevõtte rakendab keskkonnasõbralikke tavasid, panustab ühiskonda ja toetab kohalikke kogukondi, järgides töötajate ja kogukonna heaolu ning on juhtimises läbipaistev ja eetiline. Selleks, et teada saada kas valimis osalenud sotsiaalsete ettevõtete juhid kasutavad oma igapäevases töös nimetatud jätkusuutlikkuse mudelit, oli esitatud ka sellekohane intervjuuküsimus.

Intervjuueeritavatest viis vastas, et nad ei ole sellest midagi varem kuulnud. Kaks intervjuueeritavat olid ESG jätkusuutlikkuse mudelist varem kuulnud ja seisukohal, et nad ka praegu täidavad ESG mudeli nõudeid ning loodavad, et tulevikus hakatakse ka ESG mudelist lähtuvalt inimesele ehk sotsiaalsele komponendile rohkem tähelepanu pöörama. Üheks olulisemaks põhjuseks, miks teised valimis osalenud intervjuueeritavad ei olnud varem ESG mudelist kuulnud võib pidada asjaolu, et Eestis on sellest veel vähe räägitud ja sellest tulenevalt puudub teadlikkus. Sellise järelduse pakub töö autor välja põhjusel, et intervjuude ajal sai jätkusuutlikkuse mudelit ESG intervjuueeritavatele lühidalt tutvustatud, mis tekitas neis huvi selle kohta edasi uurida. Intervjuueeritavates tekkinud huvi annab aluse teha järeldus, et mida aeg edasi, seda rohkem inimesi teadvustab endale ESG mudeli komponente ja selle järgimise vajalikkust. Hetkel kasutavad ESG mudelit vaid suuremad organisatsioonid. Üheks võimalikuks näiteks on Swedbank, kes peab ka sellekohast blogi.

”Jah ma olen kuulnud aga ma ei ole sellele tähelepanu pööranud aga nüüd ma tean, et sellega saab investoreid kaasata kellega sinu vaated ühinevad eksju kuidagi. Mingil määral me oleme seda nagunii juba püüdnud teha aga teadmata.” (SEV 6, Haridus- ja keskkonnasuunaga sotsiaalne ettevõtte)

”Praegu räägitakse üha enam sellest ESG majandusmudelist. Täna väga paljud ministriumid pasundavad sellest rohepöördest ja keskkonnast aga inimene on nagu täiesti ära unustatud. ... Ma loodangi, et kui see ESG tuleb, et seal on sotsiaalne komponent.” (SEV 3, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõtte)

Jätkusuutlikkuse mõistmise kategooria alla saab välja tuua ka sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkuse mõõtmise. Valimis osalenud sotsiaalsed ettevõtted ei kasuta oma jätkusuutlikkuse mõõtmiseks erinevaid välja töötatud teaduslikke mudeleid kuid nad mõõdavad jätkusuutlikkust nii *tulude ja kuludega kasumiaruandes* kui ka *mittefinantsiliste näitajatega*. Antud uurimistöö teoreetilises osas on töö autor selgitanud, et sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse mõõtmine hõlmab endas erinevaid väljakutseid põhjusel, et sotsiaalse eesmärgi täitmine nõuab mitmekesisemaid jätkusuutlikkuse hindamise kriteeriume.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Sotsiaalsetel ettevõtetel on sotsiaalsed väärtused kasumist olulisemad, kuid seda ei saa ettevõtte jätkusuutlikkuse seisukohast ka välja jätta. Siiski sotsiaalsed ettevõtted mõõdavad oma ettevõtte jätkusuutlikkust erinevate mittefinantsiliste näitajatega. See oleneb sellest millises valdkonnas see ettevõtte tegutseb. Antud töö kontekstis uurimistöös osalenud sotsiaalsuunitlusega sotsiaalsed ettevõtted mõõdavad lisaks kasumiaruandes kajastuvatele numbritele oma ettevõtte jätkusuutlikkust sellega kui erivajadusega inimeste enesekindlus ja oskuste areng lubab neil minna tagasi avatud tööturule. See tähendab, et neil on parem väljavaade oma tulevikule ning ettevõtte on täitnud oma eesmärgi ja missiooni. Hariduse ja keskkonnasuunitlusega sotsiaalsed ettevõtted mõõdavad jätkusuutlikkust bilansis olevate numbrite ja küllastajate/klientide arvuga, mis annab ülevaate kuidas on inimesed teadvustanud endale probleeme mille lahendamiseks vastav sotsiaalne ettevõtte tegeleb.

”Me peame oma suurimaks edulooks seda kui patsiendid ise annavad märku, et nad on edasi õppima läinud. Et ta läheb oma eluga edasi. Ta näeb nüüd natukene kaugemale oma tulevikus.” (SEV 4, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõtte)

”Hetkel mõõdame läbi teenuste saajate, kui palju nad kohapeal midagi teevad ja kuidas nad arenevad ja kui palju siis neist on avatud tööturule läinud. Läbi inimressursi ikkagi.” (SEV 5, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõtte)

”Ma mõõdan seda tulude ja kuludega bilansis ja kõige olulisemad asjad on inimeste kontaktide arv mis meil siin läbi käib ja mida rohkem meil seda kontakti on seda paremini me siin tegutseme ja siin muud loogikat ei olegi. Siis on meie enda aktiivsustase, et mingi sündmuste arv mida me aastast korraldame, erinevad töötoad ja kogukonnaüritused ja mingid asjad ja see oleks mingi level ja siis on mõõdik, mis minu jaoks töötab on kodulehe küllastajate arv, aga see tegelikult annab indikatsiooni sellest, et mis on see minu trend. See näitab, et meie sõnum liigub välja ja me oleme pildil ja seda saab ainult optimeerida.” (SEV 6, Haridus- ja sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõtte)

”No KPI dega Key Performands Indicators, Kui palju tuleb meil kliente, kui palju me selleks peame vaeva nägema, kui palju tellitakse ja mida tellitakse. Meie põhiline ongi see jätkusuutlikkuse tagamine, et kui tuleb klient oleks alati olemas teenuse pakkuja.” (SEV 7, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõtte)

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Teise kategooriana on töö autor selgitanud sotsiaalsete ettevõtete **probleeme ja väljakutseid jätkusuutlikkuse tagamisel**. Valimisse valitud sotsiaalsed ettevõtted tõid intervjuudes välja probleemidena määratluse puudumise, lühiajalised hankelepingud ja personali värbamise probleemid, suur sõltuvus riigisektorist, koostööpartnerite ja ”katuseorganisatsiooni” puudumine.

Esimese probleemina saab välja tuua määratluse ja definitsiooni puudumise. Sotsiaalsuunaga sotsiaalsed ettevõtted tõid intervjuudes väga kriitiliselt välja asjaolu, mida on ka antud bakalaureusetöö teoreetilises osas selgitatud, et sotsiaalsetel ettevõtetel puudub kindel *määratlus* või definitsioon, järelikult on ka sotsiaalse ettevõtte olukorrast rääkimine keeruline ja intervjuueeritavates erinevaid emotsioone tekitav. Põhjusel, et sotsiaalse ettevõtte määratlus ei ole selge, on sotsiaalne ettevõtetus muutunud kogumiks kuhu kuuluvad kõikvõimalikud ühiskonnale kasulikud ja vajalikud tegevused. Jääb ebaselgeks, millised ettevõtted täpselt loetakse sotsiaalseteks ettevõteteks ning milline peaks olema nende juriidiline vorm ja struktuur. Näiteks võivad isegi suuryritykorporatsioonid end sotsiaalseteks ettevõteteks nimetada, pakkudes tööd vähemustele või panustades tervislikesse toitumisvalikutesse. Mis aga ei tähenda, et nad oma igapäevatoos järgiksid sotsiaalsetele ettevõtetele omaseid tegutsemisviise. Selline mitmetimõistetavus tekitab segadust ja võimaldab liiga laia tõlgendamist.

”Minu jaoks jääb praegu väga arusaamatuks, mis see sotsiaalne ettevõtte siis on.

Nagu iga teine liigitub sinna alla vaata, et nagu kuidagi laiali valgub on. Kuna tal ei ole ka kindlat juriidilist keha eks no meie oleme MTÜ, paljud on veel MTÜ-d, paljud on ka äriühingud kes on sotsiaalsed ettevõtted. Ta võib olla ka seal mingi sihtasutus või mis iganes asi onju. Et sellist struktuuri või kuidas ma seda ütlen kesta nagu ei ole millega võiks samastuda või sobituda.” (SEV 2, sotsiaalsuunitlusega sotsiaalne ettevõtte)

”Vot see on esimene lõks onju, et tegelikult ei olegi ju olemas sellist asja nagu sotsiaalne ettevõtte ja see on kõige suurem nagu miinuskoht ka kogu sellel lool see on lihtsalt romantiline sõna, et kuidas keegi ennast defineerib. Et ei ole juriidilist alust.” (SEV 3, sotsiaalsuunitlusega sotsiaalne ettevõtte)

Erinevalt sotsiaalsuunaga sotsiaalsetest ettevõtetest arvasid valimis osalevad hariduse- ja keskkonnasuunaga sotsiaalsed ettevõtted samamoodi kui käesoleva uurimistöo teoreetilises osas on arvanud Martin ja Osberg, et määratluse ja õigusliku aluse puudumine ei ole väga

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

suur probleem, sest nii saavad sotsiaalsed ettevõtted osaleda erinevates rahastamise programmides. Antud uuringus osalenud hariduse- ja keskkonnasuunaga ettevõtted tõid välja erinevate sihtasutuste olemasolu, mis toetavad neid ja kodanikualgatusi. Näiteks Kodanikuühiskonna sihtkapital (KÜSK) ja Keskkonnainvesteeringute keskus (KIK) pakuvad erinevaid rahalisi toetusmeetmeid, et soodustada sotsiaalsete ettevõtete arengut ja jätkusuutlikkust. Lisaks finantsilisele toele pakuvad KÜSK ja KIK ka erinevaid nõustamisteenuseid, mis aitavad sotsiaalsetel ettevõtetel oma eesmärged saavutada. Kahjuks intervjuudest selgub, et sotsiaalsuunaga sotsiaalsed ettevõtted eelnevalt välja toodud rahastajate nõudmistele oma tegevusega üldjuhul ei vasta ja valimis esinenud sotsiaalsuunaga sotsiaalsed ettevõtted ei ole ka eelpool mainitud rahastamise allikaid kasutanud.

”Ma arvan, et on hästi sest meil on neid erinevaid sihtasutusi mis toetavad, näiteks KÜSK ja neil on päris suur rahaline maht taga ja kui tahta KÜSKilt abi saada ja kui hästi kirjeldad siis saab sealt korraliku kapitali just sotsiaalne ettevõtte. Siis on Megavat, KIKI poolt. Saab ikkagi öelda, et see on ka sotsiaalse ettevõtluse toetuse vorm sest kui sa oled roheettevõtte siis sul on ju eesmärk keskkonda parandada oma tegevuse läbi ja siis sa juba täidad riikliku arengukava eesmärged ja siis sa juba enam vähem kuulud sotsiaalse ettevõtluse alla.” (SEV 6, Haridus- ja keskkonnasuunaga sotsiaalne ettevõtte).

Määratluse puudumisel probleemi lahendamisele tuleb luua selge ja kindlate tunnusjoontega määratlus sotsiaalsetele ettevõtetele, mis arvestab nende eesmärkide, tegevuse aga ka eripäradega. Sealjuures tuleks rõhku panna sotsiaalsuunaga sotsiaalsetele ettevõtetele, mis erinevad väga tugevalt hariduse- ja keskkonnasuunitlusega sotsiaalsetest ettevõtetest aga kuuluvad siiski ühte sotsiaalse ettevõtluse valdkonda. Kui luua õiguslik raamistik sotsiaalsele ettevõttele on võimalik pakkuda just neile mõeldud maksusoodustusi, mis omakorda soodustavad ühiskonna valupunkte lahendavate sotsiaalsete ettevõtete arengut. Veel üheks võimaluseks on välja töötada sotsiaalsete ettevõtete tunnusmärk, mis aitaks neid eristada tavalisest heategevusorganisatsioonist ja traditsioonilisest ettevõttest. Lisaks on vaja teha selgitustööd ühiskonnas, näiteks reklaamkampaniate abil, et tavakodanikule teadvustada sotsiaalse ettevõtte olemust ja tutvustada sotsiaalse ettevõtte tausta. See aitaks ühiskonnas kaasa teadlikkusele ja sotsiaalsete ettevõtete kasuks tehtavatele valikutele. Aitaks eristada sotsiaalset ettevõtet traditsioonilisest ettevõttest sest kõrvalseisvatel inimestel on olemas teadmised nende eristamiseks.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Teise ja kolmanda probleemina töid sotsiaalsed ettevõtted intervjuudes välja *lühiajalised hankelepingud* kui ka kvalifitseeritud *personali* värbamise probleemi. Nii sotsiaalsuunitlusega- kui ka hariduse- ja keskkonnasuunitlusega sotsiaalsed ettevõtted töid välja probleemi, mida sai ka teoorias puudutatud, et valitsusasutustelt tulnud rahavood on lühiajalised, ennustamatud ja ebastabiilsed jätkusuutlikkuse kindlustamiseks. Keskmised hangete lepingud on tähtajaga aasta kuni kaks. See tähendab, et keeruline on teha pikemaajalisi plaane jätkusuutlikuks arenguks ja palgata tööle kõrge kvalifikatsiooniga personali.

”sotsiaalvaldkonnas on hästi palju seda, et kõik on sellised lühiajalised teenused, kõik ostetakse sisse hangetega, sa kunagi ei tea kas sul õnnestub seda tööd teha või ei õnnestu” ...”kes sotsiaalvaldkonnas tegutsevad ongi see sama, et nende teenuste lühiajalisus onju, mis tähendab seda, et sul ei ole kunagi kindlustunnet, kellele ja mis ulatuses sa saad tööd pakkuda või kuidas sa seda eesmärki nagu täita saad üldse onju, et kas mul on järgmine kuu tööd või ma järgmine poolaasta ütlen oma töötajatele ,et ups, istuge kodus ja ootame järgmist hanget” ... ”Et hästi raske on leida juhendajaid kes vastaks kvalifikatsioonile ja keda sa ise ka tead usaldada. Et kui ma ütlen, et kolmeks kuuks saad täiskohaga töö aga edasi ma ei oska lubada praegu, et kui uus hange tuleb siis saad ja kui ei tule siis ei saa ja. Projektipõhine töö teeb sotsiaalvaldkonnas raskeks toimetamise.” (SEV 2, sotsiaalsuunitlusega sotsiaalne ettevõtte).

Hangete, taotluste ja projektide kirjutamine on väga ajamahukas ja nõuab väga häid teadmisi ja suuri kogemusi. Siinkohal tuleb välja teoorias toodud väide, et sotsiaalsel ettevõttel ei ole võimalik võtta tööle spetsiaalseid kõrge kvalifikatsiooniga inimesi, kes tegeleksid tulemuslikult hangete koostamise ja projektide kirjutamisega põhjusel, et palgaootused on kõrgemad kui sotsiaalsed ettevõtted suudaksid maksta, kuid sotsiaalsel ettevõttel aitab töötajaid palgata ja motiveerida tööst tulenev mitterahaline tasu. Milleks võib olla nii isiklik soov midagi ühiskonna või kogukonna jaoks ära teha kui ka näiteks kaugtöö tegemise võimalus või paindlik tööaeg.

”Meil on küll inimesi aga nad tahavad raha saada ja siis ei ole võimalust neile maksta aga siis see peab olema teistmoodi saadud, siis see on nagu valukoht, peab olema rõhuasetus õiges kohas, et miks see inimene ise tahaks aidata.” (SEV 6, haridus- ja keskkonnasuunitlusega sotsiaalne ettevõtte).

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Personali värbamise sotsiaalsuunitlusega sotsiaalsetel ettevõtetel teeb keeruliseks ka teoorias mainitud halva kuvandi probleem. Erivajadusega inimestesse suhtutakse eelarvamusega, see on seotud ühiskondlike hoiakute ja teadlikkuse puudulikkusega, ning on stigmatiseeriv ja põhineb stereotüüpidel. Võimalikel koostööpartneritel ja personalil on eelarvamused erivajadusega inimeste suhtes, mis raskendab näiteks õigete tegevusjuhendajate ja müügiinimeste leidmist.

”Meie iga aastal tegeleme sellega, et see valdkond on nii palju ära stigmatiseeritud. Meie asukoht või meie inimesed hirmutavad ära ja me ei leia endale koostööpartnereid. Hirmujutud. Me oleme ka tudengeid meelitada püüdnud. Need kes tulevad on nagu lõvikonservi söönud. Aga kui nad ära lähevad siis ütlevad, et ei ole üldse nii hull”. (SEV 4, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõte).

”Meile pidi tulema jõulude ajal meie toodete müüjaks üks noor tütarlaps ja kui ta teada sai, et neid tooteid on teinud erivajadusega inimesed siis ta keeldus sest ta arvas, et muidu temast arvatakse ka nii”. (SEV 3, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõte).

Sarnaselt traditsiooniliste ettevõtetega vajavad ka sotsiaalsed ettevõtted pikemaajaliste plaanide ja investseeringute tegemiseks majanduslikku võimekust ja kindlustunnet. Kahjuks ei saa seda tagada lühiajaliste hankelepingutega. Olukorra lahendamiseks peaksid olema avaliku sektori poolt pakutavad lepingud pikemad kui aasta või kaks ja hankeprotsess peab rohkem keskenduma teenuste või toodete kvaliteedile ja sotsiaalsele mõjule mitte vaid madalale hinnale. See julgustaks sotsiaalseid ettevõtteid julgemalt investeerima uuendustesse ja kvalifitseeritud personali, mis võimaldaks omakorda veel rohkem pakkuda kvaliteetsemaid teenuseid. Ka võiks riik pakkuda sotsiaalsetele ettevõtetele tööjõukuludelt soodustust, see tähendab omakorda, et sotsiaalne ettevõte kui selline peaks olema väga selgelt määratletud ja seadustega tagatud, millest sai ka eespool räägitud. Personali probleemi saaks lahendada ka sellega kui ühiskonda rohkem harida teemal, et meie ümber on ka erivajadusega inimesi ja nendega suhtlemine ja läbi käimine ei ole häbi ja kuidagi taunitav. Kui see teema oleks rohkem teadvustatud oleks ka sellesse valdkonda tööle tulijaid rohkem.

Neljanda probleemina saab käsitleda *sõltuvust riigisektorist*. Bakalaureusetöö teoreetilises osas on välja toodud, et lõunamaades on koostöö avaliku sektoriga väike ja peamine rahaline toetus tuleb perekondlikult. Põhjamaades on domineerivaks rahaliseks allikaks koostöö avalik sektoriga. Antud uurimistöo teoreetilises osas on välja toodud, et

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

sotsiaalsed ettevõtted, mis teevad koostööd avaliku sektoriga on jätkusuutlikumad. Ka intervjuudest selgus, et Eesti sotsiaalsed ettevõtted teevad koostööd riigiasutuste ja omavalitsustega ning see on jätkusuutlikkuse tagamiseks esmatähtis sest suur osa sissetulekust sõltubki hanke- ja koostöölepingutest just riigi ja omavalitsustega. Kahjuks selgub, et koostöö nendega on erinev nii tegevusalade kui ka maakondade lõikes. Valimis osalenud Hariduse ja keskkonnasuunitlusega sotsiaalsed ettevõtted on mõlemad Tartu linnas asuvad ettevõtted ja on koostööga Tartu linnaga väga rahul. Tartu linn väärtustab nende tegevust ja panust nii linna haridussektorisse kui ka keskkonda. Neil ei ole vaja oma töös kokku puutuda Sotsiaalkindlustusametiga ja Töötukassaga.

“Ütleks, et Tartu linnaga on meil ülihea koostöö. Tänu linnale on meil hästi tihe koostöö koolidega. ...ja linnalt tuleb ka hästi palju infot, et mis toetus meede on avatud ja mis projektidele saab esitada taotlusi ja seda saadetakse otse asutustele ja muuseumidele ja et nad ise ka hästi pakuvad ja on sellised hästi toetavad.” (SEV 1, haridus- ja keskkonnasuunaga sotsiaalne ettevõtte)

“No mina ütleks, tõusvas joones. Alguses me olime selgelt osa linna arengukava täitmisest. Toimib see süsteem meil. Aga mida aeg edasi seda rohkem me ma arvan koostööd teeme mis on hea sest suhete ülesehitamine võtab aega ja ma arvan, et meie suhted järjest paranevad.” (SEV 6, haridus- ja keskkonnasuunaga sotsiaalne ettevõtte)

Ülejäänud viis sotsiaalsuunaga sotsiaalset ettevõtet valimist on seotud sotsiaalsete tegevustega ehk tegelevad psüühilise ja erivajadusega inimestega või pakuvad omastehooldust. Nemad teevad koostööd vastavalt nende omavalitsustega kus nad asuvad. Lisaks veel Sotsiaalkindlustusameti ja Töötukassaga. Uuringust selgus, et koostöö eelpool nimetatud asutustega on keskpärane ja toob esile väljakutseid bürokraatia ja prioriteetide tasakaalustamisel. Riigi poolt pakutav rahastus on sellele valdkonnale kesine ja ametnikud tihti ei näe probleemi sisu. Abi vajav inimene jääb kõikide nõudmiste taustal tagaplaanile. Sotsiaalsuunaga sotsiaalsed ettevõtted väljendavad muret Eesti sotsiaalvaldkonna tähtsuse ja nähtavuse puudumise üle, viidates võimalikule riigi huvipuudusele haigete ja erivajadusega inimeste vastu. Märkimisväärne on mure ametnike harituse ja pädevuse üle, soovides paremat valmisolekut sotsiaalse ettevõtte eripärade arvestamisel

”sotsiaalvaldkonnas mina näen, et see klient jääb täiesti kõrvale. Kliendi eesmärgid või selle nimel suhtlemist nagu see ei ole esmatähtis. Ok meie maadleme rahaga ja teised maadlevad rahaga aga rohkem kliendi huvidest lähtuvust ja koostööd võiks olla

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

aga igaiüks võitleb oma rahakoti pärast ja siis see klient ehk see erivajadusega inimene jääb sinna tahaplaanile.” (SEV 2, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõte)

Olukorra parandamiseks peab koostöö olema tihedam ja mõlemad osapooled peavad koostööks huvi üles näitama. Hetkel on huvitatud osapool pigem sotsiaalne ettevõte kui riik ja omavalitsus. Lahendus probleemile saab olla vaid siis kui mõlemad pooled panustaksid võrdselt suhtlusesse. Sotsiaalne ettevõte peaks rohkem enda rolli teadvustama omavalitsusele, aga omavalitsusel peab olema tahtmine ja arusaam, et kuulata ja vastu tulla. Kahjuks selgub täna mitmestki intervjuust, et omavalitsustel puudub tahtmine tegeleda sotsiaalsuunitlusega ettevõtete rollist arusaamisega. Sealt saaks ka lahenduse, et ametnikud kes tegelevad sotsiaalvaldkonnas sotsiaalsete probleemidega, saaksid piisavalt koolitatud nii et abivajav inimene ei jääks näiteks dokumendivajaduses tagaplaanile.

Viienda probleemina tuleb intervjuudest välja *koostööpartnerite puudumine* traditsiooniliste ettevõtete näol. Selle põhjuseks on kehv majandusolukord, aga ka asjaolu, et ettevõtted ei leia üksteist üles. Koostöö traditsiooniliste ettevõtetega toimub viisil, kus lihtsamad ja mitte kvalifikatsiooni nõudvad tööülesanded suunatakse koostööpartneriteks olevatele sotsiaalsetele ettevõtetele, kes saavad pakkuda omakorda oma inimestele tööd. Valimisse valitud neli sotsiaalsuunitlusega sotsiaalset ettevõtet tegelevad erivajadusega või psüühilise häiretega inimeste tööle suunamisega. Koostöö saab toimida nii, et traditsiooniline äriettevõtte kes vajab mõne toote pakendamist, pakub seda tööd temale lähedal asuvalle sotsiaalsele ettevõttele. Kohalikud Sotsiaalsed ettevõtted pakuvad omakorda töö tegemise võimalust töötukassa või sotsiaalkindlustusameti poolt suunatud erivajadusega inimestele, psüühilise vaimse häirega inimestele või inimestele, kes on mingil põhjusel tööturult pikalt eemal olnud. Sellistes sotsiaalsete ettevõtete loodud töökeskustes valmistatakse ka erinevaid tooteid mida müüakse ja seeläbi tulu teenitakse. See aitab töökeskustes töötavatel inimestel muutuda enesekindlamaks ja leida siht tulevikuks, ning saavad naasta avatud tööturule. See tähendab ka seda, et nad ei koorma riigi sotsiaalsüsteemi. Praeguses majandusolukorras on ka traditsioonilised eraettevõtted hädas oma inimestele töö pakkumisega ja pingutatakse kõvasti, et ei peaks inimesi koondama. See tähendab, et ei suunata enam lihtsamaid töid sotsiaalsetele ettevõtetele, kes saaks pakkuda tegevust erivajadusega või psüühilise häiretega inimestele.

”Vot leiaks nüüd need teised suured ettevõtted üles kes oleks nõus mingi väikese jupi meile teostada anda ja millega meie saaks hakkama aga mis on nende jaoks mõttetult kulukad palgata eraldi töötajat. Me oleme siin teinud pakendamisteenust, komplekteerimist. Ühele ettevõttele lõikasime traati juppideks ja pakkisime ära. Meie

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

jaoks ideaalne töö onju ja nende jaoks suur mure murtud. Aga kuna metalli hind nii palju tõusis siis nad leidsid mingi soodsama variandi veel tööstuslikult kusagilt. Ja kahjuks nad seda teenust meie käest enam ei vaja. Vot leiaks need väikesed asjad mida meie saaksime oma väheste oskustega neile pakkuda.” (SEV 2, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõte)

”Mõned lihttööd tuua siia lähemale ja saame veel koostööd teha. Aga kuna meil on igasugused kriisid ja ränded siis ei ole ka ettevõtted koostööaltid. Ettevõtted püüavad oma töötajatele tööd pakkuda ja midagi nagu üleliia ei ole.” (SEV 4, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõte)

”Suurem risk on see, et meil väheneb tööde maht, mis on varasemalt töökeskustes olnud. Varasemalt me tegelesime pakendamise tööga ja kui sellel ettevõttel väheneb tootmine siis ka meil ei ole midagi teha.” (SEV 5, sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõte)

Selleks, et lahendada koostöö puudumise probleemi peab alustama suhtlusest omavalitsusega, millest sai ka eespool räägitud. Omavalitsuses on olemas inimesed kes on teadlikud vastavas omavalitsuses tegelevate tööstusettevõtete ja aitaks omavahel kokku viia sotsiaalse ettevõtte ja traditsioonilise ettevõtte. Samuti aitaks omavalitsuste omavaheline suhtlemine naaberomavalitsustega. Täna selgub, et üksteist ei leita üles ja ei ole ka arutelusid teemal kuidas teha koostööd ja kuidas olla üksteisele kasulikud. Täna tegelevad kontakti otsimisega vaid sotsiaalsed ettevõtted aga kuna tööülesandeid on palju ja personali vähe siis jääb kontakti otsimine teisejärguliseks.

Analüüsidest intervjuudest saadud andmeid ja kuulates intervjuueritavate mõtteid on selgunud, et Eestis on väga vaja luua sotsiaalsuunitlusega sotsiaalsetele ettevõtetele nii öelda ”katuseorganisatsioon”, mis esindaks just sotsiaalsuunitlusega sotsiaalseid ettevõtteid ning tõstaks nende rolli ühiskonnas esile. Oleks vahelülis suhtlusel riigi ja omavalitsustega, aitaks projektide ja hangete kirjutamisel ning rahastuse leidmisel. Korraldaks erinevaid koolitusi ja aitaks leida eraettevõtlusest koostööpartnereid. Lahenduse saaksid enam eelpool mainitud probleemid ja sotsiaalsete ettevõtete olukord Eesti riigis oleks parem põhjusel, et sotsiaalsed ettevõtjad tunneksid rohkem kaasatust. On olemas küll Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik aga kõik valimis osalenud sotsiaalsed ettevõtted ütlevad, et nad ei ole selles tegevuses juba pikka aega osalenud ja on vaja võrgustikku just sotsiaalsuunitlusega sotsiaalsetele ettevõtetele. Siinkohal töö autor ei väida, et Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik ei täida oma eesmärgi ja ei

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

ole abiks sotsiaalsetele ettevõtetele. Seda peamiselt põhjusel, et valimis osales vaid seitse sotsiaalset ettevõtet ja neist enamus sotsiaalsuunitlusega sotsiaalsed ettevõtted. Võib olla, et antud valimisse lihtsalt ei sattunud neid ettevõtteid kes teevad Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustikuga koostööd. Tutvudes Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku kodulehega saab järeldusi teha, et toetatakse pigem innovaatilisi hariduse- ja keskkonnaalaseid tegevusi ja sotsiaalsuunitlusega sotsiaalsed ettevõtted lihtsalt ei kvalifitseeru sinna alla.

Kolmanda kategooriana on analüüsitud **majanduslikku võimekust**. Antud bakalaureusetöö teoreetilises osas on välja toodud, et sotsiaalsete ettevõtete jaoks ei ole kasumi teenimine ettevõtluses number üks, vaid selleks on sotsiaalse missiooni täitmine. Samas stabiilset rahavoogu ja kasumlikku toimetamist ei tohi ka ära unustada. Antud bakalaureusetöö teoreetilises osas on välja toodud, et sotsiaalsel ettevõttel peab olema jätkusuutlik ärimudel. Rahalised vahendid ei saa tulla ainult annetustest, projektidest ja toetusest vaid ettevõtte peab ka ise oma teenuste ja toodete müügist tulu teenima. Lisaks peaksid sotsiaalsed ettevõtted vähemalt 70 % teenitud kasumist investeerima tagasi ettevõtte äritegevusse. Käesoleva uuringu jaoks tehtud intervjuudest selgus, et Eesti sotsiaalsuunitlusega sotsiaalsed ettevõtted annetusi ei küsi. Haridus- ja keskkonnasuunitlusega sotsiaalsed ettevõtted koguvad vähesel määral annetusi, mis on vaid paar protsenti nende kogutulust. Projektidest saadavad toetused on samuti uuringus osalenud sotsiaalsetel ettevõtetel väikesed ja ette ennustamatud. Sotsiaalsed ettevõtted teevad koostööd omavalitsustega ja riigiasutustega, sotsiaalkindlustusametiga ja töötukassaga, müües neile erinevaid teenuseid ning nende teenuste müügi osakaal sotsiaalse ettevõtte tulust on keskmiselt 70 %. Oma toodete ja teenuste müük avatud turule on keskmiselt 30 %. Antud numbrid on saadud valimis osalenud sotsiaalsete ettevõtete intervjuudes antud vastustest. Kõik intervjuus osalenud sotsiaalsed ettevõtted märgivad, et omatoodangu ja -teenuste müüki avatud turule tuleb suurendada, kuid sõltuvalt majanduslikust olukorrast riigis on nõudlus nende poolt pakutavatele toodetele vähenenud. Põhjuseks, et sotsiaalsed ettevõtted on MTÜ-d siis kõik teenitav raha, mis jääb kohustustest üle, investeeritakse ettevõtte tegevusse ja arengusse tagasi.

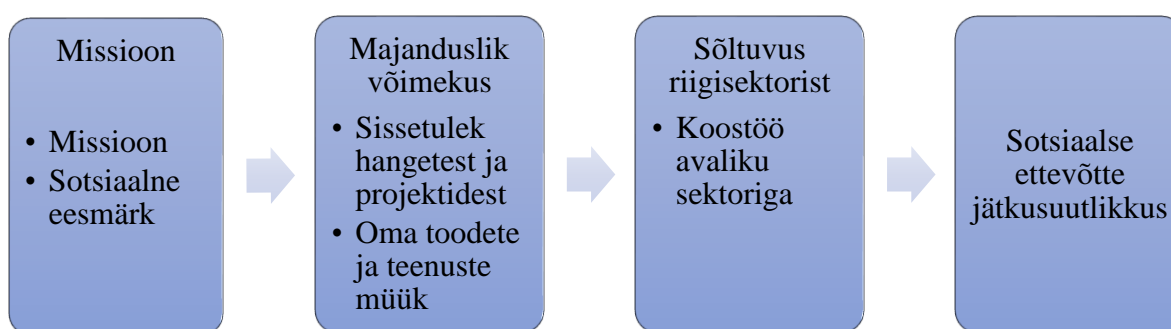
”Ma arvan, et see on nagu iga teise ettevõtte jätkusuutlikkus, et me tuleme toime oma asjadega. Kui võlad kaelas ei ole siis ongi jätkusuutlik ... Sest kui meil rahadega on kehvasti ja arveid maksta ei saa siis on varsti pood kinni.” (SEV 1, haridus- ja keskkonnasuunitlusega sotsiaalne ettevõtte)

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

” Kuna olukord on inimestel keeruline siis nad ei osta enam nii palju meie tooteid sest neil ka ei ole raha, eks. Ja on ka energiahinnatõus ja surve palkadele sest kuna me sõltume sellest teenuse rahastusest siis meil kahjuks ei ole võimalik oma töötajate palka tõsta.” (SEV 5, sotsiaalsuunitlusega sotsiaalne ettevõtte)

Lugedes eespool nimetatud probleeme ja väljakutseid, tekib küsimus, et kuidas on sotsiaalsed ettevõtted tänaseni ellu jäänud. Üks väga oluline tegur on sotsiaalsete ettevõtjate pühendumus. Paljud sellised tegevused, mida traditsioonilises äriettevõttes teevad ära personalijuhid, müügi- ja turundusjuhid, teevad tegelikult selle sotsiaalse ettevõtte juhid ise ühes isikus, pere ja isikliku aja arvelt. Ka rahaliselt panustatakse palju isiklike vahendeid. Siiski majanduslik võimekus enamalt jaolt tagatakse eelpool räägitud riigile ja omavalitsustele müüdavate teenustega, millel on jätkusuutlikkuse tagamiseks lühikesed kestvused. Vajaliku kvalifitseeritud personali töö tehakse ise ära, sealjuures ennast pidevalt koolitades, et oleks võimalik personalikuludelt kokku hoida, mis pikemas perspektiivis on oht inimese läbipõlemisele.

Käesoleva bakalaureusetöö uuringu jaoks läbi viidud intervjuudest saadud andmete põhjal, mida on ka eelnevalt lahti seletatud, on töö autor koostanud Eesti sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse mudeli, mis on välja toodud joonisel 4.

Joonis 4. Eesti Sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkuse mudel

Allikas: Autori koostatud

Intervjuudest selgub, et sotsiaalse ettevõtte jaoks tähendab jätkusuutlikkus seda kui nad suudavad täita sotsiaalset missiooni ja -eesmärki. Ka teoreetilises osas on selgitatud, et kasumi teenimine on teisejärguline ja missiooni täitmine on sotsiaalse ettevõtte alustala. Samas on missiooni täitmiseks ja tegevuse jätkamiseks vaja majanduslikku võimekust, et tasuda ettevõtte eksisteerimiseks ja arenguks vajalike kulutuste eest. Näiteks elektrienergia ja

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

personali palgakulud aga ka investeringud. Intervjuudest välja tulnud andmetest selgus, et sotsiaalsete ettevõtete sissetulekud on keskmiselt 70 % sõltuvad riigisektorist ehk siis koostööst omavalitsuste või riigiasutustega. Senikaua kui on olemas lühiajalistest hangetest ehk koostööst riigiasutustega saadav tulu, on ka sotsiaalne ettevõtte jätkusuutlik. Kui koostöölepingud riigi ja omavalitsustega näiteks majanduslikel põhjustel vähenevad või katkevad, ei saa ka sotsiaalsed ettevõtted olla enam jätkusuutlikud ja täita missiooni.

”Tallinna linnaga koostöö on kui kliendileping. On erakliendid ja on üks suur klient. No 2/3 sissetulekust on Tallinna linn ja 1/3 on eraklientuurilt, et kui see 2/3 ära kaob siis põhimõtteliselt läheme pankrotti.” (SEV 7, Sotsiaalsuunaga sotsiaalne ettevõtte)

Antud uurismistöö teoreetilises osas on välja toodud erinevate autorite (Zhang & Swanson, 2014; Kamaludin, Xavier ja Amin 2021; Raudsaar & Mets 2016) sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse mudelid. Autori loodud mudeli ühisosa eelnevalt mainitud autorite mudelites on sotsiaalne keskkond, kus sotsiaalsete eesmärkide seadmine ja missiooni täitmine on sotsiaalsete ettevõtete jaoks kogu ettevõtluse aluseks. Ka majanduslik komponent on Zhangi ja Kamaludini mudelites välja toodud aga pigem keskkonnana. Autori loodud mudelit saab võrrelda Raudsaare ja Metsa (2016) mudeliga, kus on välja toodud kolm kriteeriumit. Sotsiaalne ettevõtte peab olema jätkusuutliku ärimudeliga. Ettevõtte rahavood peavad tulema oma toodete ja teenuste müügist ning dividendide ei maksta omanikele välja mitte rohkem kui vaid 30 %. Teoreetilises osas sai välja toodud, et põhjamaades annetustega sotsiaalseid ettevõtteid üleval ei peeta. Nii on ka Eesti sotsiaalsetel ettevõtetel annetustega raha kogumist vähe ja suurem osa sissetulekust ongi enda toodete ja teenuste müük. Dividende üldjuhul välja ei maksta sest tegemist on suures osas mittetulundusühingutega. Autori koostatud mudelis on välja toodud olulise mudeli komponendina sõltuvus riigiasutustest. Zhang & Swanson, (2014) on küll öelnud, et Sotsiaalsed ettevõtted on valitsusasutustega koostööd tehes edukamad ja põhjamaades üldiselt teevad sotsiaalsed ettevõtted riigiasutustega palju koostöödaga kuid ei ole nii suures osas sõltuvad kui Eesti sotsiaalsed ettevõtted.

Kokkuvõte

Käesolev bakalaureusetöö andis ülevaate sotsiaalse ettevõtluse olemusest ja sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse mõistmisest, sotsiaalsete ettevõtete probleemidest ja väljakutsetest jätkusuutlikkuse tagamisel ja majanduslikust võimekusest. Lisaks koostab töö autor saadud andmete põhjal Eesti sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse mudeli. Bakalaureusetöö raames viidi läbi uurimus, mille jaoks tehti poolstruktureeritud intervjuud seitsme Eesti sotsiaalse ettevõtte esindajaga. Töö autor oli valimisse valinud ja grupeerinud sotsiaalsed ettevõtted

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

tegevuse järgi sotsiaalsuunitlusega sotsiaalseteks ettevõteteks ja hariduse- ja keskkonnasuunitlusega sotsiaalseteks ettevõteteks. Valimis viis olid sotsiaalsuunaga sotsiaalsed ettevõtted ja kaks olid hariduse- ja keskkonnasuunaga sotsiaalsed ettevõtted. Vestlused salvestati, transkribeeriti ja seati teemade järgi kategooriatesse. Intervjuu käigus saadud andmetest tehti järeldused ja parendusettepanekuid.

Antud töö eesmärgi saavutamiseks on täidetud uurimisülesanded. Esimeseks uurimisülesandeks oli välja selgitada sotsiaalsete ettevõtete olemust ja mõistet. On antud ülevaade sotsiaalsete ettevõtete ajaloost ja välja toodud erinevate autorite seisukohad. Sotsiaalne ettevõtetus on suhteliselt uus ärivaldkond, mis erineb traditsioonilisest kasumile suunatud ettevõtlusest. Sotsiaalse ettevõtluse mõiste esmakordne mainimine akadeemilistes ringkondades on seotud globaalse majanduse kiire arenguga 1960. ja 1970. aastatel, tuues kaasa olulisi sotsiaalseid muutusi. Sotsiaalne ettevõtetus kujunes välja reaktsioonina ühiskondlikele probleemidele, mida riiklikud institutsioonid ei suutnud tulemuslikult lahendada. Eestis on sotsiaalne ettevõtetus arenenud peale nõukogude aega, kui tekkisid esimesed sotsiaalse suunitlusega ettevõtted. Mõistet "sotsiaalne ettevõtte" hakati teadlikult käsitlema alates 2005. aastast. Eesti sotsiaalsed ettevõtted ilmnevad enamasti mikroorganisatsioonidena, kuid nende arv on kiiresti kasvanud. Sotsiaalsete ettevõtete eesmärk on suurendada sotsiaalset heaolu ja luua avalikku hüvangut, lahendades ühiskondlikke probleeme. Sotsiaalse ettevõtluse mõiste on aga mitmeti tõlgendatav, puudub üldine arusaam selle analüüsimise ja uurimise viisidest. Sotsiaalne ettevõtetus erineb traditsioonilisest ettevõtlusest oma eesmärkide poolest. Kui äriettevõtte eesmärk on üldjuhul kasumi teenimine, siis sotsiaalse ettevõtja peamine eesmärk on sotsiaalne väärtus ning majanduslik jätkusuutlikkus on teisejärguline.

Teiseks uurimisülesandeks oli selgitada sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkuse olemust. Jätkusuutlikkuse mõiste on ärimaailmas ja ühiskonnas oluline, keskendudes ettevõtte võimele säilitada pikaajaline tegevus, ressursside tõhus kasutamine ja keskkonnasõbralik lähenemine. Jätkusuutlik areng, mille mõiste võeti kasutusele 1980. aastal, nõuab arvestamist sotsiaalsete, ökoloogiliste ja majanduslike teguritega. Norra peaministri Gro Harlem Brundtlandi 1987. aasta aruande "Meie ühine tulevik" kaudu sõnastati jätkusuutliku arengu kontseptsioon, mis rõhutab praeguste vajaduste rahuldamist ilma tulevaste põlvkondade võimalusi kasutamata. Jätkusuutlikkuse mõõde keskendub majanduslikele, keskkonnavalastele ja sotsiaalsetele prioriteetidele. 2002. aastal tutvustati maailma tippkohtumisel "kolme samba" mõistet, käsitledes sotsiaalseid, keskkonnavalaseid ja majanduslikke aspekte. Viimastel aastatel on räägitud ESG mõistest, mis hõlmab keskkonna-,

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

sotsiaalsed ja juhtimisalast mõõdet ärimaailmas ning aitab analüüsida ettevõtte vastutust erinevate sidusrühmade ees. Sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkus keskendub sotsiaalsete eesmärkide saavutamisele ja ühiskondliku mõju loomisele.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli uurida kuidas mõistavad sotsiaalsed ettevõtted jätkusuutlikkust ja selle mõõtmist. Sotsiaalsete ettevõtete jaoks tähendab jätkusuutlikkus erinevate asjade koosmõju. Läbi viidud intervjuudest selgus, et valimis osalenud sotsiaalsete ettevõtete jaoks on sotsiaalse missiooni täitmine jätkusuutlikkuse tagamisel üks olulisemaid tegevusi. Missiooni täitmisest sõltuvad kõik teised tegevused. Sotsiaalse ettevõtte missiooniks võivad olla vaesuse vähendamine, hariduse piisava kättesaadavuse tagamine, võrdõiguslikkus, keskkonnaprobleemide lahendamine või mõni muu kitsaskoht ühiskonnas. Intervjuude käigus uuriti ka sotsiaalsetel ettevõtetel ESG jätkusuutlikkuse mudeli mõistmist ja kasutamist. ESG jätkusuutlikkuse mudel tähendab seda, et ettevõtte kasutab oma igapäevases toimetamises keskkonnasõbralikke töömeetodeid, panustab ühiskonda ja toetab kohalikke kogukondi ning on juhtimises läbipaistev. Intervjuudest selgus, et teadlikkus sellest on madal ning valimis osalenud sotsiaalsete ettevõtete juhtidest vaid kaks olid varem kuulnud ESG mudeli olemasolust ja ütlesid, et nad järgivad neid ka täna oma igapäevatoos kuigi mitte teadlikult. Pühjuseks madalst teadlikkusest on pigem asjaolu, et sellest ei ole varem piisavalt räägitud. Alles viimasel aastal on ESG mudel laiemalt levima hakanud, kuigi mudel ei ole uus. Jätkusuutlikkuse mõõtmise kohta võib öelda, et sotsiaalsed ettevõtted mõõdavad seda erinevate finantsiliste ja mittefinantsiliste näitajatega. Spetsiaalset mudelit intervjuus osalenud sotsiaalsetel ettevõtetel välja töötatud ei ole. Põhilisemateks finantsilisteks näitajateks on tulud ja kulud bilansis ning mittefinantsilisteks näitajateks külastajate arv ning antud töö kontekstis sotsiaalsuunaga sotsiaalsetes ettevõtetes erivajadustega ja psüühilise erivajadustega inimeste liikumine avatud tööturule.

Neljandaks uurimisülesandeks oli uurida millised probleemid ja väljakutsed tekivad sotsiaalsetel ettevõtetel jätkusuutlikkuse tagamisel ja teha parendusettepanekuid. Üheks oluliseks probleemiks sotsiaalsete ettevõtete jaoks on määratluse puudumine. Ei ole juriidiliselt paika pandud mis asi on sotsiaalne ettevõtte ja millistele tingimustele see peab vastama. Sellest tulenevalt võivad ka suured organisatsioonid nimetada ennast sotsiaalseteks ettevõteteks oma käitumises, missioonis ja väärtustes midagi muutmata. Lahendus oleks sotsiaalsetele ettevõtetele näiteks Labeli või tunnuse andmine, mille saamiseks peab ettevõtte täitma teatud kriteeriumid. Sellest tulenevalt saaks pakkuda näiteks tunnuse omajatele maksusoodustusi. Veel saab probleemina välja tuua lühikesed hankelepingud ja personali puudumine. Intervjuudest selgus, et sotsiaalsed ettevõtted müüvad oma teenuseid suures

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

ulatuses riigiasutustele ja omavalitsustele. Teenuse müük tehakse läbi hankelepingute. Hankelepingute keskmised kestvused on aasta kuni kaks. See tähendab seda, et jätkusuutlikkuse tagamiseks on see lühike periood. Keeruline on palgata kõrge kvalifikatsiooniga spetsialiste sest palgasoovid on suuremad kui sotsiaalsed ettevõtted suudavad maksta. Lisaks hirmutab sotsiaalsuunaga sotsiaalsetest ettevõtetest eemale potentsiaalseid töötajaid ja koostööpartnereid ka halb kuvand, mis on tingitud inimeste puudulikust teadmisest ja ühiskondlikust stigmatiseerimisest erivajadustega inimestesse. Lahendustena on välja pakutud pikemaid hankelepinguid ja hanke korraldaja rõhu asetamine kvaliteetsele teenusele mitte rahalisele pakkumisele. Veel peaks ühiskondlikult harima inimesi, läbi erinevate kampaaniate, erivajadustega inimeste sulandumiseks tavakeskkonda. Hetkel on nad küll meie ümber aga ikkagi peidus ja silma alt ära. Nagu eelpool mainitud siis sotsiaalsetel ettevõtted müüvad oma teenuseid suures osas riigiasutustele ja omavalitsustele. See tähendab seda, et sõltuvus riigiasutustest on suur. Kui koostöö nimetatud asutustega peaks näiteks majanduslikul kaalutlusel lõppema siis suure tõenäosusega lõpetab ka sotsiaalne ettevõtte oma tegevuse. Selleks peab sotsiaalne ettevõtte leidma lisa väljundeid oma sissetulekute stabiliseerimiseks. Järgmise probleemina saab välja tuua vähese koostöö traditsiooniliste äriettevõtetega ehk koostööpartnerite puudumine. Koostööd traditsiooniliste ettevõtetega tehakse viisil, et need tööd, mis ei nõua kvalifikatsiooni ja erilisi oskusi saab anda sotsiaalsele ettevõttele, kes omakorda pakub sellega tööd näiteks erivajadustega inimestele. Praguses majandusolukorras on kõikidel ettevõtetel keeruline, töömahud on vähenenud ja tehakse jõupingutusi, et enda inimestele tööd pakkuda. Seega sotsiaalsele ettevõttele enam tegevust ei jagu. Intervjuudest selgus, et tegelikult on sotsiaalse suunitlusega sotsiaalsetel ettevõtetel puudu nii öelda "katuseorganisatsioonist", mis aitaks tegeleda kõikide nende eespool mainitud probleemidega. Hetkel on küll olemas näiteks Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, mis on siiski rohkem suunatud neile ettevõtetele, mis tegelevad innovaatilistele lahenduste pakkumisega ja keskkonnaprobleemidega ja sotsiaalsuunaga sotsiaalsed ettevõtted on välja jäänud.

Lisaks uurimisülesannete täitmisele saadi veel intervjuudest teada, millistest allikatest rahastatavad sotsiaalsed ettevõtted tegevust, et tagada majanduslik võimekus. Nii teoreetilises osas kui ka intervjuudest selgus, et kasum ei ole sotsiaalse ettevõtte jaoks esmatähtis, kuid stabiilset rahavoogu ja kasumlikku toimetamist ei tohi ära unustada muidu ei ole võimalik tagada ettevõtte jätkusuutlikku toimetamist. Teoreetilises osas on välja toodud, et sotsiaalsel ettevõttel peab olema jätkusuutlik ärimudel ja rahastus ei saa tulla vaid annetustest ja toetustest vaid vähemalt 70 % peab tulema oma toodete ja teenuste müügist. Intervjuudest

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

selgus, et Eesti sotsiaalsed ettevõtted ei kasuta ainult annetustele ja toetustele üles ehitatud ärimudelit. Siiski selgus tõsiasi, et sotsiaalsete ettevõtete tulud sõltuvad 70 % ulatuses toodete ja teenuste müügist riigisektorile. 30 % tuludest tuleb omatoodete müügist erakliendile. Nagu ka eelpool juba mainitud siis sõltuvus riigisektorist on suur ja kui koostöö riigisektoriga katkeb näiteks majanduslikel kaalutlustel või ettevõtte ei võida mõnda hanget siis on jätkusuutlik toimetamine väga keeruline. Sotsiaalsed ettevõtted peaksid suurendama toodete ja teenuste müüki erasektorile. Paraku tulenevalt hetkelisest majanduslikult olukorrast tavatarbija väga kaalutleb kas tal ikka on vaja neid tooteid mida erivajadusega inimene valmistab. Sotsiaalsetel ettevõtetel aitab ellu jääda väga suur pühendumus oma tööle. Väga suures osas panustatakse oma isiklikku aega ja raha eesmärkide täitmisele. Kuna personali leida vajalikeks töödeks on keeruline ja väga kulukas siis sotsiaalsete ettevõtete juhid täidavad tihti ise raamatupidaja, personalijuhi, projektikirjutaja, turundaja ja ka koristaja rolli. See aitab suures osas kokku hoida rahalisi vahendeid, et neid edasi investeerida tulevikutegevustesse.

Intervjuude jaoks tehtud intervjuudest saadud andmetest sai töö autor koostada Eesti sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkuse mudeli (joonis 4). Sotsiaalsete ettevõtete jaoks tähendab jätkusuutlikkus seda kui nad suudavad täita sotsiaalset missiooni. Missioonist sõltuvad sotsiaalse ettevõtte teised tegevused. Missiooni täitmiseks vajalike tegevuste teostamiseks on vaja majanduslikku võimekust. Näiteks tasuda jooksvaid arveid, personalikulud ja teha investseeringuid. Uuringust selgus, et Eesti sotsiaalsete ettevõtete sissetulekud on 70 % ulatuses sõltuvad riigisektorist ja selle koostöö olemasoluga tagatakse ka sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkus. Kui mingil põhjusel, olgu selleks siis kehv majandusolukord või hanke mittevõitmine, koostöö riigiasutustega väheneb või üldse lõppeb, ei suuda ka sotsiaalne ettevõtte tagada jätkusuutlikkust. Sissetulekud vähenevad ja omatoodete ja -teenuste müügist saadav tulu ei kata ära kulusid.

Uurimisülesannete täitmise käigus täideti ka bakalaureusetöö eesmärk. Eesti sotsiaalsed ettevõtted lähtuvad oma jätkusuutlikkuse tagamisel põhiliselt ikkagi sotsiaalse missiooni täitmisest ja majanduslikust võimekusest. Selleks, et missiooni täita ja tagada majanduslik võimekus tegeletakse erinevate probleemide ja väljakutsete lahendamisega, mida on ka antud bakalaureusetöös analüüsitud.

Käesolevas bakalaureusetöös tehtud uuringu tulemustest tehtud järeldused ja ettepanekud ei paku praegustele sotsiaalsuunitlusega sotsiaalsetele ettevõtetele kiireid ja lihtsaid probleemilahendusi aga teadvustavad ja toovad välja kitsaskohad ning võimalikud edasimineku võimalused.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Viidatud allikad

1. Alda, M. (2021). The environmental, social, and governance (ESG) dimension of firms in Which Social responsible investment (SRI) and conventional pension funds invest: The mainstream SRI and the ESG inclusion. *Journal of Cleaner Production*, 298, 126812. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126812>
2. Austin, J., Stevenson, H. & Wei-Skillern, J. (2006). Social and commercial entrepreneurship: Same, different, or both? *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(1), 1–22. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1111/j.1540-6520.2006.00107.x>
3. Bikse, V., Rivza, B., & Riemere, I. (2015). The social entrepreneur as a promoter of social advancement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 185, 469-478. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.405>
4. Bornstein, D., & Davis, S. (2010). *Social entrepreneurship: What everyone needs to know*®. Oxford University Press. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/pdf/10.1177/1049731510379818>
5. Boyer, R. H., Peterson, N. D., Arora, P., & Caldwell, K. (2016). Five approaches to social sustainability and an integrated way forward. *Sustainability*, 8(9), 878. <https://doi.org/10.3390/su8090878>
6. Dees, J. G. (1998). The meaning of social entrepreneurship.
7. Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and divergences. *Journal of social entrepreneurship*, 1(1), 32-53. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1080/19420670903442053>
8. Doane, D., & MacGillivray, A. (2001). Economic sustainability: The business of staying in business. *New Economics Foundation*, 1-52. https://www.researchgate.net/profile/Deborah-Doane/publication/237302235_Economic_Sustainability_The_business_of_staying_in_business/links/5440f98d0cf2a6a049a356ff/Economic-Sustainability-The-business-of-staying-in-business.pdf
9. Euroopa Komisjon, Nõukogu soovitus sotsiaalmajanduse raamtingimuste väljatöötamise kohta (13.juuni 2023) Salvestatud aadressilt <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0316&qid=1699271759894>
10. Garcia, A. S., Mendes-Da-Silva, W., & Orsato, R. J. (2017). Sensitive industries produce better ESG performance: Evidence from emerging markets. *Journal of cleaner production*, 150, 135-147. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.02.180>

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

11. Harlem, B. G. (1987). Our common future. *Report of the World Commission on Environment and Development*.
<https://www.princeton.edu/~ota/disk1/1993/9340/934004.PDF>
12. Horton, J., Macve, R., & Struyven, G. (2004). Qualitative research: experiences in using semi-structured interviews. In *The real life guide to accounting research* (pp. 339-357).
<https://doi.org/10.1016/B978-008043972-3/50022-0>
13. Kamaludin, M. F., Xavier, J. A., & Amin, M. (2021). Social entrepreneurship and sustainability: A conceptual framework. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1-24.
<https://doi.org/10.1080/19420676.2021.1900339>
14. Kattai, R., Kirpson, G., Ljadov, H., Matsulevitš, L., Oja, K., Pert, S., Pärnamäe, M., Rank, S., Raudsaar, T., Rell, M., Saia, H., Soosaar, O., Strikholm, B., Vaikla, N., (2023) *Rahapoliitika ja Majandus 2023/3* Salvestatud
<https://www.eestipank.ee/publikatsioonid/rahapoliitika-ja-majandus/2023/rahapoliitika-ja-majandus-20233>
15. Kerlin, J. A. (2010). A comparative analysis of the global emergence of social enterprise. *VOLUNTAS: international journal of voluntary and nonprofit organizations*, 21, 162-179.
<https://link-springer-com.ezproxy.utlib.ut.ee/article/10.1007/s11266-010-9126-8>
16. Kerlin, J. A. (Ed.). (2009). *Social enterprise: A global comparison*. UPNE.
17. Kyle Peterdy, (2023) ESG (Environmental, Social, & Governance)
Salvestatud <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/esg/esg-environmental-social-governance/>
18. Lepa, R., & Naarits, A. (2014). Sotsiaalne ettevõtlus Eestis. *Eesti Statistika Kvartalikirjandus*, 1(2015), 110-133. Salvestatud aadressilt
<https://heakodanik.ee/sites/default/files/Kvartalikirjandus%20Sotsiaalne%20ettevõtlus%20Eestis.pdf>
19. Lepik, K. (2022). *Eesti Sotsiaalsete Ettevõtete Monitooring 2021-2022a*. Välja võetud aadressilt [https://sev.ee/wp-content/uploads/2022/11/ESEM-Eesti-2021-2022-
raport_SEV.pdf](https://sev.ee/wp-content/uploads/2022/11/ESEM-Eesti-2021-2022-raport_SEV.pdf)
20. Mair, J., & Marti, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of world business*, 41(1), 36-44.
<https://doi.org/10.1016/j.jwb.2005.09.002>
21. Martin, R. L., & Osberg, S. (2007). *Social entrepreneurship: The case for definition*.

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

- https://web.mit.edu/sloan2/dese/readings/week01/Martin_Osberg_SocialEntrepreneurship.pdf
22. Moldan, B., Janoušková, S., & Hák, T. (2012). How to understand and measure environmental sustainability: Indicators and targets. *Ecological indicators*, 17, 4-13. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2011.04.033>
23. Priya, M. H., and R. Venkatesh. 2019. "The Paradoxical Effect of Drive Factors on Social Entrepreneurship Sustainability." *International Journal of Recent Technology and Engineering* DOI:10.35940/ijrte.B1658.078219
24. Raudsaar, M. & Mets, T. (2016). Developments of social entrepreneurship in Estonia. *Institute of Social [161] Studies, University of Tartu*. Välja võetud aadressilt <https://dspace.ut.ee/items/939c0e55-5d70-46d4-81d7-8b1313156183>
25. Raudsaar, M., & Kaseorg, M. (2013). Social entrepreneurship as an alternative for disabled people. *GSTF Journal on Business Review (GBR)*, 2(3). https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Raudsaar%2C+M.%2C+%26+Kaseorg%2C+M.+%282013%29.+Social+entrepreneurship+as+an+alternative+for++disabled+people.+GSTF+Journal+on+Business+Review+%28GBR%29%2C+2%283%29.&btnG=
26. Saini, N., Singhanian, M., Hasan, M., Yadav, M. P., & Abedin, M. Z. (2022). Non-financial disclosures and sustainable development: A scientometric analysis. *Journal of Cleaner Production*, 381, 135173. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.135173>
27. Schaltegger, S., & Wagner, M. (2011). Sustainable entrepreneurship and sustainability innovation: categories and interactions. *Business strategy and the environment*, 20(4), 222-237. <https://doi.org/10.1002/bse.682>
28. Schoolman, E. D., Guest, J. S., Bush, K. F., & Bell, A. R. (2012). How interdisciplinary is sustainability research? Analyzing the structure of an emerging scientific field. *Sustainability Science*, 7, 67-80. <https://link-springer-com.ezproxy.utlib.ut.ee/article/10.1007/s11625-011-0139-z>
29. Sen, P. (2007). Ashoka's big idea: Transforming the world through social entrepreneurship. *Futures*, 39(5), 534-553. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2006.10.013>
30. SEV- Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik 2023 Salvestatud aadressilt <https://sev.ee/andmebaas/>
31. Stryjan, Y. (2004). *Work integration social enterprises in Sweden* (No. 04/02, pp. 1-30).

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Working Papers Series. <https://www.ess->

[europe.eu/sites/default/files/publications/files/perse_wp_04-02_s.pdf](https://www.ess-europe.eu/sites/default/files/publications/files/perse_wp_04-02_s.pdf)

32. Thompson, J., Alvy, G., & Lees, A. (2000). Social entrepreneurship—a new look at the people and the potential. *Management decision*, 38(5), 328-338.
DOI:10.1108/00251740010340517
33. Trabskaia, I., Gorgadze, A., Raudsaar, M., & Myyryläinen, H. (2023). A Bibliometric Analysis of Social Entrepreneurship and Entrepreneurial Ecosystems. *Administrative Sciences*, 13(3), 75. <https://doi.org/10.3390/admsci13030075>
34. Zahra, S. A., Gedajlovic, A., Neubaum, D. O. & Shulman, J. M. (2009). A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of Business Venturing*, 24(5), 519–532. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2008.04.007>
35. Zhang, D. D., & L. A. Swanson. (2014). “Linking Social Entrepreneurship and Sustainability.” *Journal of Social Entrepreneurship* 5 (2): 175–191.
<https://doi.org/10.1080/19420676.2014.880503>

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

Lisa
Intervjuu küsimused

Sissejuhatavad küsimused	1	Mis aastast alates juba olete sotsiaalne ettevõtte ja kuulute võrgustikku?
	2	Kuidas Te hindate hetkel Eesti sotsiaalsete ettevõtete olukorda?
	3	Milline on Teie sotsiaalse ettevõtte missioon?
Jätkusuutlikkust kirjeldavad küsimused	4	Kas ja mida olete kuulnud sellisest jätkusuutlikkuse mudelist nagu ESG?
	5	Mida tähendab Teie jaoks sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkus?
	6	Kuidas Teie mõõdate oma sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkust?
	7	Millised on sotsiaalsete ettevõtete väljakutsed/probleemid?
	8	Millised on Teie ettevõtte kõige suuremad jätkusuutlikkusega seotud riskid majanduslanguse perioodil ja kuidas te neid lahendate?
	9	Millistest vahenditest te rahastate oma tegevust? Kui suur osa on toetused ja annetused? Kui suur osa on teenustest või kauba müügist laekuv? (%)
	10	Kui suure osa oma tegevusest tulenevast kasumist te investeerite ettevõttesse tagasi?
	11	Millised on Teie kokkupuuted sotsiaalse ettevõtena valitsusasutustega (omavalitsused, linnavalitsused) ja kas koostöö on sujuv või pigem mitte?
Lõpetav küsimus	12	Mida oleks vaja muuta, et sotsiaalsete ettevõtete tegevus oleks jätkusuutlikum?

Allikas: Autori koostatud

Summary

Sustainability in Estonian Social Enterprises

The concept of sustainability has become increasingly important in both the business and social sectors. This is particularly crucial for social enterprises, as their objective is to address social and environmental challenges rather than primarily focusing on profit generation. Social enterprises offer innovative solutions to various social issues, ranging from environmental conservation to integrated employment, noting that these have received less attention at the national level. Social enterprises face various challenges affecting sustainability, including insufficient funding and poor reputation. Finding solutions to these challenges and understanding opportunities are crucial for the sustainable development of social enterprises.

In Estonia, the number and role of social enterprises have significantly grown over time, accompanied by emerging problems and constraints that affect and hinder their development. A deeper understanding of sustainability in Estonian social enterprises is essential for evaluating their success and activities. This research aims to fill this knowledge gap and contribute to the field of social entrepreneurship. Consequently, the objective of the bachelor's thesis is to determine the factors influencing the sustainability of Estonian social enterprises and make improvement suggestions.

To achieve the objective of the bachelor's thesis, the following research tasks need to be fulfilled:

- Explain the nature and concept of social entrepreneurship.
- Explain the nature of sustainability in social enterprises.
- Determine how social enterprises perceive and measure sustainability.
- Identify the problems and challenges faced by social enterprises in ensuring sustainability and make improvement suggestions.

This bachelor's thesis provides an overview of how social enterprises understand sustainability, the problems and challenges they face in ensuring sustainability, and how they ensure economic viability. Based on the research data, the author has developed a sustainability model for Estonian social enterprises. In addition to this, suggestions have been made for addressing the constraints faced by social enterprises.

Data collection involved semi-structured interviews, followed by transcription, coding, analysis, and synthesis with theoretical literature. The sample included seven Estonian social enterprises classified by the author as having a social orientation and those focusing on education and the environment. The thesis is divided into theoretical and empirical parts. The

JÄTKUSUUTLIKKUS EESTI SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE NÄITEL

theoretical part outlines the nature of social entrepreneurship and models of social entrepreneurship sustainability. The empirical part presents conclusions drawn from data analysis, a sustainability model, and suggestions for addressing the constraints faced by social enterprises.

Social entrepreneurship is a relatively new field, although the phenomenon itself has existed previously. The concept of social entrepreneurship was introduced globally in the 1970s and 1980s during times of crises when economic and social challenges became more acute. Estonian social entrepreneurship has been significantly influenced by the Soviet occupation. In the 1990s, the first socially-oriented enterprises emerged, although they were not explicitly labeled as such at the time. The term "social entrepreneurship" has been more consciously used in Estonia since 2005. The main objective of social enterprises is to enhance social welfare and create social value for public good, although there is no specific definition, concept, or legislation established. However, it can be said that for social enterprises, their activities are based on fulfilling a mission. The lack of a clear definition poses challenges for social enterprises, particularly in terms of funding opportunities. Additionally, challenges include inadequate financial resources for hiring qualified personnel, lack of cooperation with other commercial enterprises, and poor reputation.

The sustainability of social enterprises has been relatively underexplored, focusing on achieving social objectives and creating societal impact. The author has developed a sustainability model for Estonian social enterprises, outlining the components of sustainability as mission, financial resources, and cooperation. The fundamental basis for social enterprises is their social mission. To fulfill this mission, financial resources are required, with 70 % of funding coming from the sale of services to government agencies or local authorities. Therefore, cooperation with government agencies is crucial for the sustainability of social enterprises. Suggestions include increased and smoother collaboration with government agencies and local authorities, as well as tax incentives. Additionally, social enterprises need a "umbrella organization" to represent them in their interactions with the state and help elevate their role in society. This organization would also provide assistance in tendering, legal matters, and networking. In summary, despite various definitions proposed by many authors, there is no single, definitive definition and description of social enterprises. Ensuring sustainability is crucial, focusing on mission adherence and cooperation with government agencies and local authorities.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kadri Sepp

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Jätkusuutlikus Eesti sotsiaalsete ettevõtete näitel

mille juhendaja on Mervi Raudsaar, Phd

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kadri Sepp

08.05.2024